

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Gabriela Doležalová

**Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a rozhodování
o ní v adhezním (trestním) řízení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Olga Sovová, PhD.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 10. 6. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 180 094 znaků včetně mezer.

Bc. Gabriela Doležalová
autorka práce

V Praze dne

Ráda bych touto formou symbolicky poděkovala svým blízkým za podporu během studia Právnické fakulty UK.

Ráda bych také poděkovala doc. JUDr. Olze Sovové, PhD., za ochotu a trpělivost při vedení diplomové práce.

Rovněž bych na tomto místě ráda poděkovala JUDr. Jaroslavu Svejkovskému za odbornou i lidskou podporu v zájmu o danou problematiku.

Obsah

Úvod.....	6
1. Institut adhezního řízení.....	8
1.1 Právní odpovědnost.....	8
1.1.1 Stručně k trestní odpovědnosti.....	11
1.1.1.1 Trestní odpovědnost ve zdravotnictví.....	14
1.2 Vybrané trestné činy proti životu a zdraví.....	16
1.3 Pojem poškozený a pojem oběť	18
1.3.1 Poškozený	18
1.3.1.1 Práva poškozeného	19
1.3.2 Pojem poškozený vs pojem oběť	24
1.3.3 Sekundární viktimizace.....	27
1.4 Adhezní řízení.....	30
1.4.1 Pojem adhezního řízení.....	30
1.4.1.1 Zásady v adhezním řízení	32
1.4.1.2 Průběh adhezního řízení.....	33
1.4.1.3 Některá specifika kauzálního nexu v adhezním řízení	35
1.4.2 Subjekty řízení	36
1.4.3 Rozhodování o nároku poškozeného v rámci adhezního řízení	36
1.4.3.1 Náležitosti rozhodnutí.....	40
1.4.3.2 Vykonatelnost rozhodnutí.....	41
2. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví	43
2.1 Nemajetková újma	43
2.2 Nemajetková újma na zdraví	46
2. 2. 1 Bolest	49
2.2.2 Ztížení společenského uplatnění	51
2.2.3 Další nemajetkové újmy	52
2.3 Náhrada nemajetkové újmy na zdraví	55
2.3.1 Protiprávní jednání škůdce jako předpoklad povinnosti k náhradě újmy .	56
2.3.2 Existence nemajetkové újmy jako předpoklad k náhradě újmy	56
2.3.3 Příčinná souvislost jako předpoklad k náhradě újmy	57
2.3.3.1 Predispozice k vzniku újmy na zdraví (či horšího následku) jako faktor příčinné souvislosti.....	57
2.3.4 Určení náhrady nemajetkové újmy na zdraví	59
2.3.4.1 Stručný rozbor pojetí v ObčZ s přihlédnutím k předchozí úpravě	59

2.3.4.2 Metodika Nejvyššího soudu.....	63
2.3.4.2.1 Bolestné podle Metodiky NS	66
2.3.4.2.2 Ztížení společenského uplatnění podle Metodiky NS	71
2.3.4.2.3 K otázce znalců dle Metodiky Nejvyššího soudu	75
2.3.5 Úprava v zákoníku práce a služebním zákonu.....	76
2.3.5.1 Úprava v zákonu č. 262/2006 Sb., zákoník práce.....	77
2.3.5.2 Úprava v zákonu č. 361/2003 Sb., služební zákon	79
2.4 Souhrnně k výše uvedenému	81
3. Shrnutí a úvahy de lege ferenda.....	82
4. Závěr	84
Seznam použitých zkratk	88
Seznam použitých zdrojů.....	90
Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a rozhodování o ní v adhezním (trestním) řízení	102
Abstrakt.....	102
Klíčová slova	102
Non-material damage in health injury and decision making in adhesive (criminal) proceedings	104
Abstract.....	104
Key words	104

Úvod

Náhrada nemajetkové újmy na zdraví v adhezním (trestním) řízení je komplexní a poměrně novou problematikou, která spojuje oblasti trestního, občanského i zdravotnického práva. Jedná se o aktuální problematiku, jejíž území je stále probádáno a postupně vytyčováno literaturou, judikaturou a praxí.

Zejména v praxi se často lze setkat s jakousi nevolí soudů postupovat cestou adhezního řízení, kdy ve velké části případů dochází k odkázání k uplatnění nároku v občanskoprávním řízení. V práci bych ráda identifikovala a uvedla nejčastější důvody tohoto jevu.

Část diplomové práce se zaměří na samotný pojem nemajetkové újmy na zdraví, který byl nově vytyčen s příchodem občanského zákoníku – zákona č. 89/2012 Sb. Zároveň bude i zmíněna náhrada (odčinění) nemajetkové újmy na zdraví dle občanského práva, jednotlivé složky nemajetkové újmy na zdraví, tj. bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy.

Při nastínění výše uvedeného nelze opomenout ani Metodiku Nejvyššího soudu k náhradě újmy na zdraví, a to včetně judikatury s touto Metodikou související, kde zejména Ústavní soud ji nálezem IV. ÚS 3122/15 podrobil rozsáhlé kritice.

Pro úplnost bude v diplomové práci zmíněno i srovnání úpravy v zákoníku práce - zákonu č. 262/2006 Sb., a služebním zákonu - zákonu č. 361/2003 Sb.

Považuji za nezbytné pro probíranou problematiku zmínit v práci též občanskoprávní aspekty, neboť s tématem neoddělitelně souvisí a jsou také důležité pro širší náhled na problematiku a proniknutí do jádra problému. O adhezním řízení koneckonců bývá hovořeno jako o vtěleném občanskoprávním řízení.

První část práce bude tedy věnována trestněprávním pojmům. Diplomová práce předestře pojem poškozeného a jeho vymezení, a též na procesní postavení poškozeného a jeho nárok na náhradu újmy. Rovněž bude rozebrán koncept tzv. adhezního řízení, které je centrálním bodem této diplomové práce, a budou předložena procesní specifika adhezního řízení, průběh a možná vyústění adhezního řízení.

Diplomová práce si klade za cíl sestavit jakýsi poměrně komplexní vhled do problematiky náhrady nemajetkové újmy v adhezním řízení, přehledně vymezit současnou úpravu, literaturu a dosavadní judikaturu a praxi, včetně možných úskalí a otázek této problematiky a v neposlední řadě porovnat možnosti dostupné poškozenému při domáhání se odškodnění újmy na zdraví a potažmo také najít ideální cestu, kterou by se poškozený měl v současném právu vydat. Pro diplomovou práci jsou použity zejména metody deskripce, explanace, komparace, částečně systémové analýzy. Výchozí informace pro diplomovou práci jsou čerpány zejména z odborné a komentářové literatury, příslušných právních předpisů, odborných článků a soudní judikatury.

1. Institut adhezního řízení

V následujících kapitolách budou předestřeny pojmy související s problematikou rozebíranou v diplomové práci. Nejprve bude pojednáno o právní a následně trestněprávní odpovědnosti.

1.1 Právní odpovědnost

Právní odpovědnost je jednou z forem realizace práva a zvláštní formou právního vztahu, kde jsou konkrétně určeny subjekty, jež jsou nositeli daných práv a povinností. Vznik právního vztahu je podmíněn právní skutečností, kterou je v tomto případě porušení právní povinnosti. K tomu dojde protiprávním jednáním daného subjektu nebo na základě existence protiprávního stavu. Pro posouzení je stěžejní objektivní kategorie protiprávnosti, kterou je vyjádřen rozpor s pravidly (rozpor s objektivním právem).

K porušení právních povinností může dojít na základě právem zakázaného konání – tj. komisivně, nebo na základě opomenutí (nekonání) – tj. omisivně. Komisivní porušení lze demonstrovat například u trestného činu vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „TrZ“): *„Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.“*

Oproti tomu typickým omisivním trestným činem je neposkytnutí pomoci podle ustanovení § 150 odst. 1 TrZ: *„Kdo jiné osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění, neposkytne potřebnou pomoc, ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“* Aby takové protiprávní jednání vyvolalo vznik právní odpovědnosti, je též třeba, aby vedlo k určitému škodlivému následku (k porušení nebo ohrožení státem chráněných zájmů) a aby mezi tímto jednáním a způsobeným následkem existovala příčinná souvislost (kauzální nexus).

Podle teorie práva lze rozlišit dvě koncepce právní odpovědnosti na základě jejího vzniku. Takzvaná aktivní (též perspektivní nebo pozitivní) teorie zastává

názor, že ke vzniku právní odpovědnosti dochází již současně s vznikem primární povinnosti - jako odpovědný vztah subjektu k plnění právních povinností. Jedná se tak o závazek kladený na osobu, aby splnila danou povinnost, ve kterém se projevuje výchovný a morální prvek. Není však v praxi možné docílit toho, aby hrozba sankce zůstala toliko potenciální, respektive aby všechny subjekty práva řádně plnily své právní povinnosti.

Z toho vyloučila druhá koncepce právní odpovědnosti – tzv. pasivní (též nazývaná retrospektivní nebo negativní). S ní je spojen vznik sekundární právní povinnosti, která má typicky sankční povahu. Jde tedy o odpovědnost za porušení primární povinnosti – tzv. deliktní nebo sankční odpovědnost. Sankce je povinností daného subjektu strpět nepříznivý následek, který byl vůči ní uplatněn, současně však za trvání primární povinnosti, která může být rovněž vynucována určitým právem upraveným způsobem.¹

Vynutitelnost je jednou z vlastností právní odpovědnosti, která ji spolu s normativností odlišuje od ostatních – mimoprávních – druhů odpovědnosti. Její projevy jsou odlišné v soukromé a ve veřejné sféře. U soukromoprávních deliktů převažuje vymáhání primární povinnosti, zatímco u veřejnoprávních deliktů je kladen větší důraz na sankční postih. Ačkoli tomuto bude v práci ještě věnováno pojednání dále, je vhodné zmínit, že v soukromoprávním pojetí (řízeném zejména občanským zákoníkem) se nejčastěji uplatňuje jako sankční následek jednak institut restituce (tj. uvedení do původního stavu), a také reparace (tj. nápravy způsobené újmy) a v souvislosti s tím povinnost náhrady škody. Oproti tomu veřejnoprávní pojetí bere jako následek za porušení právní povinnosti sankci danou veřejnoprávními předpisy za trestný čin, případně přestupek nebo správní delikt.

Právní odpovědnost rozlišujeme i podle kritéria přítomnosti zavinění. Toto rozlišení je důležité mj. pro právní kvalifikaci. Rozlišujeme právní odpovědnost subjektivní, která se může vyskytovat ve formě úmyslu, či nedbalosti, a právní odpovědnost objektivní.

Subjektivní odpovědnost při porušení právní povinnosti vždy předpokládá zavinění. Ve veřejnoprávních odvětvích, například v trestním právu, je výlučným

¹ HARVÁNEK, Jaromír a kol. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5, s. 383.

typem právní odpovědnosti. Objektivní odpovědnost oproti tomu je definována jako odpovědnost za protiprávní jednání nebo za protiprávní stav. Zavinění v tomto případě není nutným předpokladem vzniku. V případě objektivní odpovědnosti lze za určitých okolností uplatnit tzv. liberaci – zmírnění tvrdosti objektivní odpovědnosti. Okolnostmi pro liberaci jsou liberační důvody – liberačním důvodem je, pokud subjekt prokáže, že i kdyby vyvinul veškeré úsilí, které lze od něj vyžadovat, škodlivý následek by stejně nastal. Jedná se tak zejména o případy vis maior, tedy zásahů vyšší moci, mezi které řadíme například povodně, zemětřesení a další živelné katastrofy.²

S právní odpovědností souvisí také způsobilost osoby nést nepříznivé následky svého protiprávního jednání – tj. způsobilost k právní odpovědnosti, někdy též nazývaná deliktní způsobilost (způsobilost nést právní odpovědnost za delikty).³ U fyzických osob záleží na zákonem stanovené věkové hranici a duševním stavu v době spáchání deliktu (příčetnosti). Právnícká osoba nese samostatně právní odpovědnost jak za soukromoprávní a správní, tak trestní delikty (podle zákona č. 418/2011 Sb., zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim).

Právní odpovědnost plní řadu funkcí. Lze uvést funkci reparační (též kompenzační), uplatňovanou při vymáhání škody způsobené na majetku. Její nejčastější formou je tzv. odškodnění. Satisfakční (uspokojovací) funkce právní odpovědnosti se využívá především v oblasti práva na ochranu osobnosti. Preventivní funkce představuje povinnost předcházet porušení právní povinnosti, následně vzniku nepříznivých následků a škody.⁴ Pro oblast trestního práva je typická represivní funkce. Jejím obsahem je újma, která vznikne tomu, kdo porušil právní povinnost. V oblasti trestního práva je rovněž typická ochranná funkce, která zajišťuje ochranu společnosti před kriminalitou. Regulativní funkce trestního práva

² GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 343 s. ISBN 978- 80-8647-385-6, s. 201.

³ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 343 s. ISBN 978-80-8647-385-6, s. 176-177.

⁴ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 343 s. ISBN 80-8647-385-6, s.182

vede k co nejpřesnějšímu vymezení zákonných podmínek trestní odpovědnosti, upravuje ukládání trestů atd.⁵

1.1.1 Stručně k trestní odpovědnosti

Trestní odpovědnost jakožto institut, zahrnující povinnost strpět určitý následek jednání, kterým došlo k porušení pravidel, se nejvíce formovala v římském právu. Počátky myšlenky trestní odpovědnosti ve významu blížícím se našemu dnešnímu pojetí však lze nalézt již dříve, není například bez zajímavosti, že již v Chamurappiho zákoníku byla zakotvena možnost panovníka potrestat lékaře, který chybným (nesprávným) zákrokem ublížil svobodnému člověku, či ho usmrtil (povšimněme si ovšem pojmu „svobodnému člověku“, který napovídá, že šlo skutečně jen o jakýsi vzdálený předobraz našeho dnešního pojetí), což vzhledem k tématu práce rovněž nezůstává bez zajímavosti.

Trestní právo je z rozličných částí systému práva tím, které je způsobilé zasáhnout do života jednotlivce nejcitelněji. Základem trestní odpovědnosti podle vnímání platným českým trestním právem je trestný čin.⁶ Trestní odpovědnost je upravena hlavou druhou TrZ, ačkoli jako pojem sama o sobě není v zákoně definována.

Trestní odpovědnost je svázána s principem ultima ratio, podle kterého je prostředky trestního práva nutné užít až jako tu „nejzazší možnost“, tedy pokud nepostačí uplatnění jiných mimoprávních nebo mimotrestních prostředků. Zásadu subsidiarity trestní represe zakotvuje explicitně i TrZ v ustanovení § 12 odst. 2. Orgány činné v trestním řízení jejím prostřednictvím usilují o maximalizaci efektivity trestní ochrany za současného potlačení trestněprávní ingerence a regulace.⁷ Subsidiarita je uplatněna rovněž v projevech jednotlivých vývojových

⁵ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3, s. 21.

⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol.: Trestní právo hmotné – 1. Obecná část. 5. vydání. Praha: ASPI, 2007, ISBN 978-80-7357-261-7. s. 109.

⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: Kurs trestního práva: trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 987-80-7400-042-3, s. 26.

stádií trestných činů, v trestné součinnosti nebo v oblasti trestních sankcí (typicky upřednostněním alternativních trestů před nepodmíněným trestem odnětí svobody).⁸

V ustanovení § 12 odst. 2 TrZ rovněž hovoří o nutnosti společenské škodlivosti pro trestný čin – zde je uplatněno promítnutí takzvaného materiálního pojetí trestného činu, kdy je společenská škodlivost nutným hlediskem pro to, aby skutek byl trestným činem.

K jejímu naplnění je důležité, aby byl trestný čin svou povahou a závažností nebezpečným pro společnost (dřívější úprava dokonce výslovně používala pojem společenské nebezpečnosti). Škodlivost je dána významem chráněného zájmu, způsobem provedení trestného činu a jeho následky, osobou pachatele apod.⁹ Dřívější právní úprava pracovala výhradně s materiálním pojetím trestného činu. Oproti tomu formální pojetí je nabízeno v ustanovení § 13 odst. TrZ, tedy samotnou definicí trestného činu jako „protiprávního činu, který trestní zákon označuje za trestný čin a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“. Dá se tedy říci, že současná právní úprava se vyznačuje formálním pojetím trestného činu s materiálním korektivem.¹⁰ Zde můžeme nalézt uplatnění trestněprávní zásady *nullum crimen sine lege* (není zločin bez zákona). Spolu s kategorií sankce tvoří právě trestný čin vnitřní strukturu trestní odpovědnosti. Jeho formální znaky nalezneme v některých ustanoveních obecné části TrZ a také ve formě přesného znění jednotlivých druhů trestných činů v části zvláštní tohoto zákona.

Podle ustanovení § 13 odst. 2 TrZ je ke vzniku trestní odpovědnosti třeba úmyslného zavinění, není-li zákonem stanoveno, že postačí zavinění z nedbalosti. Kategorie zavinění je pro trestní odpovědnost nezbytná a zavinění lze označit za psychický vztah pachatele k daným skutečnostem v době spáchání trestného činu (díky přítomnosti tohoto vztahu hovoříme o subjektivní odpovědnosti). Skládá se ze složky rozumové (složka vědění) a složky volní (složka vůle). Rozumová složka zahrnuje vnímání objektivní reality pachatelem, volní složka pak spočívá ve srozumění pachatele s tím, že způsobí negativní následek. Podle TrZ rozlišujeme

⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: Kurs trestního práva: trestní právo hmotné. Obecná část. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 987-80-7400-042-3, s. 28.

⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3, s. 117.

¹⁰ RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestního činu s materiálním korektivem u trestných činů ve zdravotnictví. Zdravotnictví a právo. 2011, roč. XV., č. 179, s. 16-25. ISSN 1211-6432.

úmysl (ust. § 15 TrZ) přímý (tzn. pachatel chtěl daným způsobem porušit nebo ohrozit určitý zákonem chráněný zájem) a nepřímý (tzn. pachatel byl srozuměn s tím, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit) a nedbalost (ust. § 16 TrZ) vědomou (tzn. pachatel si byl vědom možných následků svého jednání, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí), nevědomou (tzn. pachatel nevěděl, že může způsobit jednáním porušení nebo ohrožení zákonem chráněného zájmu, ačkoli to vědět měl a mohl) a podle ustanovení § 16 odst. 2 nedbalost hrubou, což jest takovou, která svědčí o zjevné bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Existují rovněž obecné podmínky vztahující se přímo k osobě pachatele, které musí být naplněny pro vznik trestní odpovědnosti. Jsou jimi přičetnost, dovršení patnáctého roku věku a v poslední řadě i rozumová a mravní vyspělost (jde-li o mladistvého pachatele). U některých trestných činů může být trestně odpovědný pouze pachatel specifických vlastností, či zvláštního postavení.¹¹

V případě trestní odpovědnosti právnických osob je zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 418/2011 Sb.) uplatňován princip přičitatelnosti, prostřednictvím kterého je právnickým osobám připisována odpovědnost za trestný čin de facto spáchaný jednáním zvláštních subjektů uvedených v tomto zákoně. Těmito subjekty podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim jsou míněny: a) statutární orgán právnické osoby, případně jeho člen, b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní funkci, c) ten, kdo má na řízení takové právnické osoby rozhodující vliv, d) v určitých případech též její zaměstnanec.

Trestní zákoník upravuje i takové případy, ve kterých pachatel nejedná pouze „na vlastní pěst“. Typicky se jedná o institut spolupachatelství. Ke spáchání trestného činu v této formě dochází úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob, přičemž každá osoba odpovídá v plném rozsahu – tzn. jako by trestný čin spáchala sama.¹² Jiným případem je spáchání trestného činu za přispění třetí osoby, tedy

¹¹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3, s. 182-183.

¹² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3, s. 293.

účastníka. Zákon postavení pachatele přisuzuje také pachateli nepřímému, pro kterého je charakteristické úmyslné využití tzv. „živého nástroje“. Živým nástrojem se rozumí osoba, kterou pachatel „užil“ ke spáchání trestného činu. Taková užitá osoba za své jednání není trestně odpovědná, na rozdíl od nepřímého pachatele. Trestní odpovědnost takové osoby nenastoupí zejména pro její nepřičetnost, nedostatek jejího věku, a dále bude-li osoba jednat v omylu, v nutné obraně, krajní nouzi, atd.¹³

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále též „ZSVM“) poskytuje zvláštní právní ochranu dětem a mladistvým (tj. souborně mládeži). Děti pro svůj nízký věk nemohou být trestně odpovědné a tak je pozornost zaměřena zejména na mladistvé (tj. ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM ty, kdo v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok věku a nepřekročili osmnáctý, přičemž v den patnáctých narozenin není osoba ještě trestně odpovědná). Trestné činy spáchané mladistvými označuje ZSVM jako provinění.

1.1.1.1 Trestní odpovědnost ve zdravotnictví

V oblasti zdravotnictví se můžeme setkat s více druhy právní odpovědnosti – správní odpovědností, disciplinární odpovědností, občanskoprávní a i, jak napovídá nadpis, v krajním případě - jako ultima ratio - i s trestní odpovědností. V souvislosti s tou je pro úplnost třeba zmínit, že okruh možných trestných činů ve zdravotnictví se nerekrutuje pouze z trestných činů proti životu a zdraví, jak by se mohlo na první pohled zdát. Trestní odpovědnost ve zdravotnictví se může týkat i trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství či trestné činy obecně nebezpečné. V této souvislosti si lze vzpomenout například na nakládání se zdravotnickou dokumentací apod.

¹³ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010. 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3, s. 290.

Obecně jsou předpoklady trestní odpovědnosti protiprávní jednání, škodlivý následek a jeho příčinná souvislost s protiprávním jednáním a zavinění (úmyslné zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí nedbalost). Ve zdravotnictví se navíc jako výrazné specifikum projevuje fakt, že jednání musí být v rozporu s povinnostmi poskytovat účelnou péči lege artis. Tento pojem, definován například jako „*postup léčení, prevence a diagnostiky, který je v souladu s nejvyšším stupněm vědeckého poznání a praxe*“,¹⁴ je též vykládán za pomoci zákona č. 372/2011 Sb., zákona o zdravotních službách – konkrétně ustanovení § 4 odst. 5 a ustanovení § 28 odst. 1 a následujících tohoto zákona.

Nejčastěji se bude ve zdravotnictví jednat o nedbalostní trestné činy proti životu a zdraví. Úmyslné trestné činy se vyskytují jen velice ojediněle a v České republice je notoricky známým příkladem takové situace tzv. heparinový vrah. Jak již bylo řečeno, mohou se vyskytnout také další trestné činy jiných kategorií.

Ve zdravotnictví se lze setkat jak s trestní odpovědností fyzických, tak právnických osob – typicky lze rozlišit zdravotnická zařízení a fyzické osoby, tedy zdravotnické pracovníky (těmi se rozumí osoby, které získaly příslušnou odbornou způsobilost k výkonu zdravotnického povolání, tj. lékaři, farmaceuti, všeobecné sestry, apod.) a pracovníky ve zdravotnictví (tj. všichni ostatní pracovníci ve zdravotnických zařízeních). Trestní odpovědnost právnické osoby zároveň nevyklučuje trestní odpovědnost fyzické osoby. Při dovozování odpovědnosti zdravotnických zařízení bude hrát klíčovou roli přičitatelnost. Nejčastěji bude kladena otázka, zda protiprávnímu jednání zaměstnance bylo možné zabránit takovými opatřeními odpovědných orgánů zdravotnického zařízení, která po nich lze spravedlivě požadovat.

Následně budou uvedeny vybrané skutkové podstaty podle zvláštní části relevantní pro zaměření práce.

¹⁴ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac). ISBN 80-86199-75-4.

1.2 Vybrané trestné činy proti životu a zdraví

Zvláštní část trestního zákoníku je rozdělena do hlav podle toho, proti jakému chráněnému zájmu jsou trestné činy obsažené v nich zaměřeny, přičemž trestné činy proti životu a zdraví jsou na špičce významnosti, když se nacházejí hned v první hlavě zvláštní části trestního zákoníku. Objektem trestného činu je zde lidský život, respektive lidské zdraví, jehož poškození je považováno za trestný čin. Život a zdraví jsou prioritní hodnoty a nejdůležitější státem chráněné zájmy. O důvodech prioritního postavení a hodnotách bude ještě pojednáno v následujících kapitolách práce věnovaných přímo zdraví, životu a souvisejícím relevantním pojmům.

Hlava první zvláštní části TrZ obsahuje trestné činy, respektive skutkové podstaty trestných činů vymezené v ustanoveních § 140 až § 167 TrZ (a jedná se tak o velké množství jak základních, tak kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů), a pro jejich mnohost uvedu následně jen stručně některé vybrané příklady.

Mezi trestné činy proti životu se jako první řadí úmyslný čin vraždy (ustanovení § 140 TrZ), v zákoně uvedený slovy „*kdo jiného úmyslně usmrtí*“. Ten je natolik závažným, že za něj lze uložit výjimečný trest. Úmyslné usmrcení v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, je upraveno v ustanovení § 141 TrZ – jedná se o trestný čin zabití. Následně je upravena v ustanovení § 142 TrZ vražda novorozeného dítěte matkou. Dále do této skupiny patří také trestný čin účasti na sebevraždě (upraven ustanovením § 144 TrZ). Nedbalostním trestným činem v této oblasti je trestný čin usmrcení z nedbalosti (ustanovení § 143 TrZ).

Dále k trestným činům proti zdraví. Trestný čin ublížení na zdraví trestní zákoník rozeznává v několika podobách - v obecné a vedle ní i v kvalifikovaných skutkových podstatách. Ty jsou charakterizovány navíc určitým zvláštním znakem, kterým se od obecné skutkové podstaty odlišují. Bez ohledu na specifickou každé rozlišuje zákon dva stupně závažnosti - ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví. Jejich odlišnost spočívá v rozdílu rozsahu porušení tělesných nebo duševních funkcí a míře zasažení do obvyklého způsobu života poškozeného. Ublížení na zdraví porušením takových funkcí znesnadňuje obvyklý způsob života poškozeného po

nikoli jen krátkou dobu a vyžaduje lékařské ošetření (ustanovení § 122 odst. 1 TrZ). Za těžkou újmu na zdraví je považována vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění (zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,...) podle ustanovení § 122 odst. 2 TrZ. Ačkoliv se zdá podle zákonných definicí rozdíl mezi prostým a těžkým ublížením na zdraví poměrně jasný, v praxi toto rozlišení a právní kvalifikace může přece jen působit problémy. Odlišnost je patrná v trestní sazbě, která je u ublížení na zdraví dvaapůlkrát nižší než u ublížení těžkého.¹⁵ Podle rozsahu újmy na zdraví se zvažuje přiměřená výměra trestu.

Třetí díl hlavy druhé trestního zákoníku tvoří trestné činy život nebo zdraví ohrožující. Zde lze zmínit například omisivní trestný čin neposkytnutí pomoci (ustanovení § 150 TrZ). Trestní zákoník ukládá každému člověku všeobecnou povinnost konat – tedy zajistit potřebou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění, jestliže tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného osoby.

Poslední dvě části první hlavy TrZ se zabývají specifickou trestnou činností. V dílu čtvrtém se nachází trestné činy proti těhotenství ženy. Trestné činy spojené s těhotnou ženou, respektive jejím zdravím a životem, jsou rozděleny do více zvláštních skutkových podstat, kde mj. zákon rozlišuje přerušování těhotenství bez souhlasu těhotné ženy (ustanovení § 159 TrZ) a přerušování s jejím souhlasem, avšak jiným než zákonem přípustným způsobem (ustanovení § 160 TrZ). Díl pátý obsahuje trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a genomem.

¹⁵ STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. Právní odpovědnost v medicíně. 1.vyd. Praha: Galén, 1998. 352 s. ISBN 987-80-8582-488-4, s. 42.

1.3 Pojem poškozený a pojem obět'

1.3.1 Poškozený

Obecně definuje pojem ustanovení § 43 odst. 1 větě první zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále též „TrŘ“), podle kterého je poškozený ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková či nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.¹⁶ Z hlediska procesního práva může být poškozeným jak fyzická, tak právnická osoba, a v některých případech i stát,¹⁷ pro účely této práce ale připomeňme premisu, kterou dále rozvedeme v další části práce, a to, že újmu na zdraví (popřípadě ublížení na zdraví) může utrpět pouze fyzická osoba.

Za moderní tendenci lze považovat posilování práv a ochrany poškozeného. Poškozenému podle současné úpravy náleží řada práv, například nahlížet do spisu, činit návrh na doplnění dokazování nebo přímo se účastnit hlavního líčení. Poškozeným ovšem není ten, kdo se subjektivně cítí být poškozen, ovšem pachatel jeho škodu nezpůsobil (absence zavinění) anebo mezi jednáním pachatele a škodou není příčinná souvislost.¹⁸ Lze se setkat s názory, které považují toto kritérium, obsažené v ustanovení § 43 odst. 2 TrŘ, za příliš přísné, neboť na jeho základě může dojít k vyloučení osoby jako poškozeného na základě subjektivních kritérií.¹⁹ Z druhé strany je však možné vnímat kritérium jako zpřesňující, nikoli kritérium

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. § 43 Poškozený, In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4, s. 227.

¹⁸ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRÍVNA. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8, s. 214.

¹⁹ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení nejsou vyčerpány. Kriminální věda, 2003, č. 2, s. 112.

zužující.²⁰ Ne každý poškozený je zároveň oprávněn k uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení.²¹

Pro poškozeného je v rámci trestního řízení přiznán status procesní strany podle ustanovení § 12 odst. 6 TrŘ. Nárok poškozeného je svou soukromoprávní povahou odlišný od trestněprávního nároku na potrestání pachatele, což v důsledku způsobuje i odlišnost postavení poškozeného. Nárok poškozeného je pouze nárokem individuálním a cílem jednání poškozeného (respektive jeho účasti na trestním řízení) je tedy uspokojení jeho konkrétního nároku. Již bylo řečeno, že k uplatnění svého nároku se musí poškozený přihlásit, respektive podat návrh, o kterém soud může rozhodnout.²²

1.3.1.1 Práva poškozeného

Poškozený má díky svému specifickému postavení určité možnosti k ovlivnění průběhu trestního řízení, jsou mu přiznána některá specifická práva. Je však třeba říci, že donedávna byl poškozený toliko „doplňkovým“ subjektem trestního řízení a i jeho samotná účast v trestním řízení byla pojmána jako *beneficio legi*, tedy privilegium spočívající již v samotné skutečnosti, že trestní soud kromě viny a trestu obviněného může rozhodnout navíc i o nároku poškozeného.

Postupným vývojem legislativy, judikatury i doktríny však došlo k prohlubování práv poškozeného.²³ Novelou trestního řádu provedené zákony č.

²⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, František PÚRY a Jana ZEZULOVÁ. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C.H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, 315 s.

²¹ BERKOVÁ, Ivona. Uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení, a to zejména ve vztahu k zajištěnému a odčerpanému majetku. Trestněprávní revue. 2017, č. 6, s. 139-145, ISSN 1213-5313, s. 140.

²² FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8, s. 214

²³ Další posílení práv poškozeného v trestním řízení | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírkou zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 28.05.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rizeni-navracena-promeskana-lhuta->

283/2004 Sb. a č. 41/2009 Sb. přinesly rozšíření možnosti ochrany poškozeného jakožto svědka; novela trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb. obohatila katalog uplatnitelných adhezních nároků o nárok na náhradu nemajetkové újmy a na vydání bezdůvodného obohacení a rovněž zavedla právo poškozeného na bezplatné zastupování či zastupování za sníženou odměnu (ustanovení § 51a TrŘ), novela TrŘ provedená zákonem č. 59/2017 Sb. pak rozšiřuje katalog způsobilých adhezních nároků i o dlužné výživné. Novela trestního zákona provedená zákonem č. 86/2015 Sb. usnadnila zajišťování nároku poškozeného.

Mimořádně významně postavení poškozeného posílil i zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále bude ještě zmiňován)²⁴, který přiznává celý katalog práv obětem trestných činů (o nichž lze říci, že jsou zpravidla i poškozenými v trestním řízení, nicméně též bude ještě rozvedeno dále) a také přinesl rozšíření pro práva poškozeného i novelizací TrŘ, například zakotvením zásady zajištění práv poškozeného do základního výčtu zásad trestního řízení v ustanovení § 2 odst. 15 TrŘ.

Ze své podstaty je poškozený v řízení „oslabenou“ stranou, tudíž svá práva může vykonávat nejen osobně, ale i prostřednictvím jiné osoby. Takový zástupce poškozeného pak za poškozeného může činit návrhy, žádosti, účastnit se úkonů trestního řízení, podávat opravné prostředky a vykonávat některá další jeho práva.

Pokud pomineme samozřejmý případ nezletilého poškozeného zastoupeného zákonným zástupcem (většinou se jedná o zastoupení jedním rodičem se souhlasem druhého, méně často osvojitelem, opatrovníkem či poručníkem²⁵), je poškozenému dána volba pro zastoupení jím zvoleným zástupcem – zmocněncem na základě plné moci. Pokud je poškozený zároveň obětí podle zákona o obětech trestných činů, může být současně zmocněncem i důvěrník oběti. Obecně platí, že zmocněnec musí

106371.html?fbclid=IwAR0DuSznJyDB_XtDZ275UGXnJCZ9A0tzuAkUS9vhHeiUf7tj9AUcVwAYxRU

²⁴ Další posílení práv poškozeného v trestním řízení | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírka zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rizeni-navracena-promeskana-lhuta-106371.html?fbclid=IwAR0DuSznJyDB_XtDZ275UGXnJCZ9A0tzuAkUS9vhHeiUf7tj9AUcVwAYxRU

²⁵ CHROMÝ, Jakub. Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice. Praha: Linde, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3, s. 81.

být osoba svéprávná a nemůže v řízení vystupovat jako znalec, svědek nebo tlumočník.

Mezi práva, která může poškozený uplatnit vůbec „nejdříve“, patří možnost zasadit se o zahájení trestního řízení vůbec, a to podáním trestního oznámení. V případě odložení věci je poškozenému doručeno usnesení o odložení věci a poškozený proti tomuto může podat stížnost. Tuto možnost má poškozený i v případě, že stíhání bylo zastaveno.²⁶

V některých případech má poškozený na řízení ještě více zásadní vliv, a to podle ustanovení § 163 TrŘ, které taxativně vymezuje případy, ve kterých je k zahájení trestního stíhání nebo pokračování v trestním stíhání třeba udělení souhlasu poškozeného, nebo alespoň jednoho z nich, pokud je poškozených více.

Poškozený má právo činit návrhy na doplnění dokazování. Návrhy činí poškozený ústně do protokolu nebo písemně u příslušného orgánu činného v trestním řízení. Poškozený má rovněž právo nahlížet do spisů, což zahrnuje možnost činit si také výpisky a na vlastní náklady si pořizovat kopie spisů či jejich částí. Výjimku tvoří protokol o hlasování.²⁷

Ustanovení § 157a TrŘ svěřuje poškozenému (spolu s obviněným) právo žádat státního zástupce o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu policejního orgánu.

Poškozený, který může žádat o náhradu způsobené újmy (nebo vydání bezdůvodného obohacení) má ještě další oprávnění daná v ustanovení § 43 odst. 3 TrŘ – například právo učinit návrh na zajištění svého nároku na majetku obviněného.

Poškozený se dále může účastnit hlavního líčení. O jeho konání musí být vyrozuměn nejméně tři dny před ním a zároveň musí být poučen o možných důsledcích, pokud se nedostaví (ustanovení § 198 odst. 1 a zejména odst. 2 TrŘ). Obžaloba musí být poškozenému doručena, je-li znám jeho pobyt či sídlo, a pokud poškozený dosud nepodal návrh na náhradu újmy podle ustanovení § 43 odst. 3 TrŘ, je zároveň s doručením obžaloby ještě o tomto svém právu poučen (ustanovení § 196 TrŘ).

²⁶ Ustanovení § 159a odst. 6 a 7 a § 172 odst. 3 TrŘ.

²⁷ ŠÁMAL, Pavel. § 43 Poškozený, In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Za předpokladu souhlasu samosoudce či předsedy senátu může poškozený při hlavním líčení klást otázky vyslychaným osobám. Poškozenému je také dána možnost vyjádření se k věci před skončením hlavního líčení. Pokud je poškozený obětí trestného činu, je díky ustanovení § 43 odst. 4 oprávněn také kdykoli během řízení učinit prohlášení (i písemně) o dopadu činu na jeho život.

Poškozený má také možnost účastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, která je schvalována ve veřejném zasedání odsuzujícím rozsudkem²⁸ a při sjednávání této dohody musí státní zástupce v souladu s ustanovením § 175a odst. 5 TrŘ postupovat s ohledem na zájmy poškozeného. O konání veřejného zasedání musí být poškozený vyrozuměn nejpozději tři dny před jeho konáním.²⁹ Sjednaný rozsah a způsob náhrady újmy je poté uveden ve výrokové části rozsudku. Pokud není náhrada újmy při sjednávání dohodnuta, může být soudem přiznána podle ustanovení § 228 TrŘ, pokud jsou zároveň splněny podmínky podle ustanovení § 229 TrŘ. Zároveň pokud soud schválil dohodu, ve které je o nároku poškozeného rozhodnuto tak, jak s tím poškozený nesouhlasil, má poškozený možnost podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě újmy v souladu s ustanovením § 245 odst. 1 TrŘ.

Pokud poškozený uplatnil v řízení svůj nárok na náhradu újmy, může v souladu s ustanovením § 154 odst. 2 TrŘ podat návrh, aby soud uložil odsouzenému povinnost nahradit náklady vzniklé v souvislosti s uplatněním nároku. Tento návrh může poškozený podat nejpozději do jednoho roku od právní moci rozsudku (v opačném případě právo dle ustanovení § 155 odst. 4 TrŘ zaniká). Takovým nákladem může být kromě hotových výdajů (například dopravné apod.) a nákladů zastoupení zmocněncem³⁰ také výdaj vynaložený za zpracování znaleckých posudků na bolestné nebo ztížení společenského uplatnění.³¹

V případě, že se poškozený, který disponuje právem na náhradu újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, rozhodne svůj nárok v adhezním řízení

²⁸ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8, s. 215.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 43 Poškozený, In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze z 13. 8. 2015, sp. zn. 2 To 55/2015.

³¹ ŠÁMAL, Pavel, ŠKVAJN, Petr. § 154 Povinnost k náhradě nákladů poškozeného. In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

neuplatňovat, ostatní práva jsou mu zachována i za předpokladu, že mu způsobená újma byla již nahrazena nebo se náhrady domáhá v rámci jiného řízení.

K právům poškozeného zde uvedme poměrně nedávny nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. srpna 2017, jímž došlo k dalšímu potvrzení tendence posilovat postavení poškozeného. V tomto nálezu rozhodoval Ústavní soud o návrhu na zrušení ustanovení TrŘ, a sice ustanovení § 61 odst. 1 věty první, kde je upraven okruh osob, jimž může být navrácena lhůta promeškaná z omluvitelného důvodu (obviněný a jeho obhájce, nikoli však poškozený), a ustanovení § 143 odst. 1 v rozsahu slova „tří“, tedy délky lhůty pro podání stížnosti v trestním řízení. Návrh byl podán spolu se stížností stěžovatelů, kteří vystupovali v trestním řízení jako poškození, coby pozůstalí po oběti smrtelné dopravní nehody. Přestože plénum Ústavního soudu byl návrh na dílčí škrty v TrŘ zamítnut, odůvodnění nálezu přineslo posílení práv poškozeného v trestním řízení. Ústavní soud poskytl návod k užití ústavně konformního výkladu, který je třeba považovat za nosný pro všechny orgány veřejné moci.

Ústavní soud konstatoval, že obviněný a poškozený nejsou v trestním řízení subjekty srovnatelného procesního postavení ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny a čl. 37 odst. 3 Listiny. Rozdílnost úpravy jejich procesního postavení je tedy v určité míře přípustná a neporušuje zásadu rovnosti. Poukázal však na recentní významný posun v postavení poškozeného v trestním řízení. Ustanovení § 61 odst. 1 TrŘ dává možnost navrácení lhůty toliko obviněnému a jeho obhájci. V daném případě Ústavní soud posuzoval, zda nemožností využití institutu navrácení lhůty nedochází k porušení některého ze základních práv a svobod poškozeného, přičemž uvedl, že postavení poškozeného již není jen a pouze doplňkové. Institut navrácení lhůty je nutné vnímat jako garanci práva na přístup k soudu, jelikož zabraňuje případům, kdy oprávněná osoba nemohla potenciálně ovlivnit průběh řízení ve svůj prospěch použitím argumentace v odvolacím řízení, a to pouze z formálních důvodů nezávislých mimo moc jejího ovlivnění. Instituty obdobné navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 TrŘ existují ve všech ostatních procesně-právních kodexech a ustanovení § 61 odst. 1 věta první TrŘ tak neumožňuje poškozenému efektivní uplatnění jeho práva na přístup k soudu podle smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Soud nicméně nevyhověl návrhu na zrušení napadeného ustanovení zákona a změnu, kterou ovšem označil jako žádoucí, ponechal na zákonodárci a jeho vůli. Obecným soudům pak poskytl Ústavní soud vodítko předestřením interpretační metody v podobě analogie, jíž lze okruh účastníků trestního řízení, jimž je možno přiznat právo na navrácení lhůty, rozšířit i na další subjekty než ty, jež jsou v předmětném ustanovení taxativně uvedeny.³²

Po přehledu práv, kterými je poškozený nadán, je vhodné též zmínit situace, v nichž je uplatnění práv poškozeným omezeno či vyloučeno. Takové situace jsou vyjmenovány v ustanovení § 44 TrŘ. Prvním vyjmenovaným případem je neslučitelnost postavení poškozeného a spoluobviněného a dále jde o institut tzv. společného zmocněnce, který je využíván při mimořádně vysokém počtu poškozených.

1.3.2 Pojem poškozený vs pojem oběť

Pojem „oběť“ zavedl do české právní úpravy zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Podle něj byla obětí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, dále osoba pozůstalá po zemřelé oběti, pokud se jednalo o rodiče, manžela nebo dítě žijící s obětí v době její smrti ve společné domácnosti nebo osoba, které oběť před svou smrtí poskytovala či byla povinna poskytovat výživu. Na základě evropské Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů byl pojem oběti přepracován v souladu s požadavky směrnice v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále zákon o obětech trestných činů nebo „ZOTČ“). Tento zákon přinesl změny, i co se týče práv, respektive povinností obětí, protože ty podle předchozí úpravy nenaplnovaly požadavky

³² Další posílení práv poškozeného v trestním řízení | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbírká zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 28.05.2019]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rizeni-navracena-promeskana-lhuta-106371.html?fbclid=IwAR0DuSznJyDB_XtDZ275UGXnJCZ9A0tzuAkUS9vhHeiUf7tj9AUcVwAYxRU

Evropské unie („unijní měřítko“), což bylo České republice ze strany Evropské komise³³ vytýkáno.

Jako takzvanou přímou oběť vymezuje zákon o obětech trestných činů v ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ fyzickou osobu, které trestným činem vznikla či měla vzniknout újma na zdraví (bylo jí či mělo být ublíženo na zdraví), které vznikla majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel bezdůvodně obohatil. Takzvanou nepřímou obětí je příbuzný v pokolení přímém nebo sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou přímé oběti, která v důsledku trestného činu zemřela.³⁴

Dále ZOTČ rozlišuje speciální kategorii zvlášť zranitelných obětí, tedy obětí, kterým má náležet zvláštní ochrana kvůli jejich zvláštním vlastnostem (charakteristických rysů). Jedná se například o děti, oběti obchodu s lidmi či osoby s handicapem.³⁵

S oběťmi by mělo být zacházeno citlivě a s ohledem na jejich újmu, mělo být dbáno jejich práv a dále je chránit. Rovněž by se obětem mělo ze strany státu dostat pomoci a mělo by se předcházet vzniku druhotné újmy u oběti.³⁶ Podle zásad uvedených v ustanovení § 3 ZOTČ, konkrétně podle odst. 1, je třeba každou osobu, který se cítí být obětí, za oběť považovat, dokud není prokázán opak anebo pokud zcela zjevně nejde o zneužití postavení oběti (tedy je presumpce postavení oběti). Tato zásada odráží tendenci posílení ochrany obětí, a vychází z (dle mého názoru správného) předpokladu, že je ve výsledku lépe poskytnout pomoc spíše širšímu okruhu osob, přestože některé ji nepotřebují (což se ovšem zpravidla ukáže až později, s časovým odstupem), než užšímu okruhu osob, do kterého se ale pravděpodobně „nevejdou“ všechny potřebné osoby (naopak bude později zjištěno, že některé osoby pomoc nedostaly, přestože měly). Stejně tak se presumuje zvláštní zranitelnost oběti, pokud ji oběť tvrdí. Zákon zároveň stanoví další zásady, například

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.

³⁴ § 2 ZOTČ - Tato definice je v souladu s článkem 2 - Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

³⁵ JELÍNEK, Jiří. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 3. 2018, Sb. Praha: Leges, 2018.

³⁶ JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7., s. 25.

zákaz diskriminace, zásadu poskytování informací oběti srozumitelně a vícekrát, zásadu prevence před sekundární viktimizací.³⁷

Zásadním rozdílem, který najdeme mezi pojmy poškozený a oběť, je nemožnost právnické osoby být obětí. Oběť je osoba, která subjektivně vnímá utrpení, tudíž se logicky může jednat pouze o osobu fyzickou. Oproti tomu je však z jiného hlediska pojem oběti širší než pojem poškozený, jelikož obětí může být i osoba, jejíž zájmy nebyly bezprostředně zasaženy či ohroženy (například pozůstalá osoba). Lze ovšem říci, že nejčastěji je poškozený považován i za oběť.³⁸ Mezi těmito pojmy neexistuje přesné dělení a navzájem se nevylučují.

Zabýváme-li se v této práci osobami, které utrpěly újmu na zdraví (a nároky z této újmy vzniklé mohou uplatňovat v adhezním řízení), lze vyvodit, že takové osoby budou oběťmi ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ, zároveň jsou tyto osoby i poškozenými. Můžeme si zde tedy povšimnout právě zmíněného typického splývání kategorií oběti a poškozeného.

Z hlediska procesní úpravy, tedy trestního řádu, je obětí povětšinou poškozený, který má v rámci trestního řízení určitá práva a povinnosti, nebo je nositelem podstatného důkazu pro objasnění skutku a odsouzení a potrestání pachatele. Z terminologického hlediska tak při použití pojmu poškozený jde většinou o stranu trestního řízení, a u pojmu oběti o osobu, které byla způsobena újma.

Pro oběti, jak již bylo v práci vícekrát naznačeno, je dán poměrně rozsáhlý katalog práv (nad rámec, respektive vedle práv daných v TrŘ poškozenému), v rámci ochrany jejich postavení. Ve stručnosti zde proto některá tato důležitá práva, která ZOTČ upravuje a posiluje, uvedeme.

Oběť má právo na informace o svém případě, úprava je rozdělena jednak podle subjektů, které mají informace poskytnout, jednak podle způsobu jejich poskytnutí. Cílem by pochopitelně měla být co nejlepší informovanost oběti o jejím případě. Právo na ochranu soukromí oběti je stanoveno odkazem na ustanovení TrŘ. Právo na ochranu před sekundární újmou se skládá z více dílčích práv, jako například

³⁷ JELÍNEK, Jiří. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 3. 2018, Sb. Praha: Leges, 2018.

³⁸ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 927 s. ISBN 978-80- 7478-750-8.

z práva žádat o opatření k zabránění styku s osobou, proti které se řízení vede nebo povinnosti vyslyšet zvláště zranitelné oběti citlivě, vyškolenou osobou a tak podobně (ustanovení § 20 ZOTČ). Oběť má také právo žádat o peněžitou pomoc od státu.³⁹ ZOTČ také vymezuje okruh oprávněných žadatelů a definuje ublížení na zdraví a těžkou újmu na zdraví pro potřeby poskytování peněžité pomoci, která spočívá v poskytnutí jednorázové částky určené k překlenutí potíží způsobených trestným činem.

Široká úprava práv obětí je pro oběti významnou pomocí v jejich situaci, neobejde se však bez důležité součásti, kterou je řádné informování a poučení oběti o jejich právech. Vzhledem k postavení a situaci oběti je třeba volit vhodnou formu poučení tak, aby byla srozumitelná, přehledná, ne příliš dlouhá a je třeba zároveň počítat i s tím, že poučení je vhodné učinit opakovaně.⁴⁰

1.3.3 Sekundární viktimizace

Pojem sekundární viktimizace, neboli druhotného zraňování je používán v mnoha disciplínách – v kriminalistice, kriminologii, psychologii, mediálních vědách apod. Jedná se o druhotnou újmu, která vzniká v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo okolí.⁴¹ Je to tedy újma utrpěná v důsledku zkušenosti oběti s reakcí okolí. V podstatě se jedná o druhotné zraňování od kohokoliv dalšího, nicméně třemi nejčastěji rozlišovanými skupinami zdrojů sekundární viktimizace bývají uváděny tyto:

- a) orgány činné v trestním řízení,
- b) média,

³⁹ Peněžítá pomoc obětem ze strany státu. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 15. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomocnahrada-skody/penezita-pomoc-obetem/>

⁴⁰ GŘIVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, s. 195-201, ISSN 1213-5313.

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, s. 16–23.

c) blízké okolí oběti.⁴²

Přímou příčinou pak bývá uváděno u nejbližšího okolí necitlivé (nedůvěra, obviňování) či naopak přecitlivělé chování, nevhodné chování médií a traumatizující přístup orgánů činných v trestním řízení včetně lékařského personálu a psychologů.

Faktorem sekundární viktimizace je frustrace z neuspokojení některých potřeb oběti. Většinou se jedná o potřebu důvěry, informací a bezpečí. Frustrace může být rozdělena podle příčin do tří skupin. Strukturální příčiny vyplývají z formálních předpisů v průběhu trestního řízení (například setkání oběti s pachatelem u soudu). Sociálně psychologické příčiny vychází z nesprávných předpokladů o obětech trestných činů. Individuální vychází z postojů a kognitivních schémat jednotlivců.⁴³

Výše jsme již zmínili pojem zvlášť zranitelné oběti. Těm ve významu podle zákona o obětech trestných činů hrozí zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy. Mohou to být děti, senioři i často například ženy, které se staly obětí násilného či mravnostního trestného činu, typicky znásilnění. Zvlášť zranitelné oběti trestných činů mají kromě obecných práv obětí trestných činů právo na zvlášť citlivý výslech, který by měl být prováděn osobou k tomu vyškolenou, a to tak, aby se nemusel později opakovat. Také jim náleží právo požádat, aby výslech či podání vysvětlení provedla osoba stejného či opačného pohlaví a požádat o přijetí opatření bránících bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s podezřelým či obviněným (pokud to nevyklučuje povaha prováděného úkonu). Důležité v prevenci sekundární viktimizace jsou i instituty důvěrníka a zmocněnce podle ZOTČ.

U sekundární viktimizace je spatřována velká míra latence. Spolu s rozvojem posilování práv pro oběti trestných činů pracuje i ZOTČ se zásadou prevence sekundární viktimizace obětí a zavádí k tomu různá opatření, jak už je z výše uvedeného patrné. Pokud jsme výše uvedli, že jednou z potřeb, jejichž neuspokojení vede k sekundární viktimizaci, je potřeba informací, je nutno zmínit, že ZOTČ zakotvuje pro oběti právo na informace. Již výše jsme také uvedli, že je zakotveno

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, s. 16–23.

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, s. 16–23.

mj. právo na ochranu soukromí a na poskytnutí odborné pomoci. Tato práva mohou výrazně přispět k omezení možnosti vzniku sekundární viktimizace.

1.4 Adhezní řízení

V rámci adhezního řízení se poškození mohou domáhat náhrady škody, vydání bezdůvodného obohacení a konečně nemajetkové újmy způsobené trestným činem. V konkrétním případě této práce tedy plyne, že pokud byla výše popsána újma na zdraví poškozenému způsobena v rámci trestného činu (tak, jak ho definuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), může své výše popsané nároky uplatňovat již (také) v adhezním řízení, které je součástí trestního řízení. Z latinského *adhere* znamená pojem „přilnuté“ k trestnímu řízení.

Nejdříve se v adhezním řízení bylo možno domáhat pouze náhrady majetkové škody, vzhledem k tomu, že její vyčíslení a doložení je snazší. Díky zákonu č. 181/2011 Sb. byla zavedena možnost poškozených se domáhat i nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Před účinností tohoto zákona byli oprávnění ohledně nároků na náhradu nemajetkové újmy odkazováni pouze na civilní řízení. Nyní však může poškozený nárok uplatnit již v řízení trestním.

K této možnosti zákonodárce přistoupil i z toho důvodu, že možnost domáhat se nároku v občanskoprávním řízení nebyla v mnoha případech poškozenými využita. Ačkoli šance poškozených a obětí na úspěšné vymožení nároků díky vývoji práva stoupají, zdaleka stále nemůžeme říci, že vždy uspějí již v rámci adhezního řízení. V této kapitole si práce klade za cíl popsat a vysvětlit pojem, předmět, průběh adhezního řízení a následně je stručně zhodnotit, a to v rámci zaměření této práce na náhradu nemajetkové újmy na zdraví.

1.4.1 Pojem adhezního řízení

Od 1. července 2011 byla do adhezního řízení díky již zmiňovanému zákonu č. 181/2011 Sb. začleněna i možnost domáhat se náhrady nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení. Nyní se tak v přilnutém řízení v rámci trestního řízení poškození mohou domáhat svých soukromoprávních nároků v širokém rozsahu. Toto

rozšíření přineslo pro poškozené posílení jejich práv, ale i některá úskalí, o kterých bude pojednáno v následujících kapitolách.

Ačkoli pojem adhezní řízení vyzívá pro laika jako samostatné řízení, není tomu tak a jedná se pouze o jedno – trestní – řízení, které splývá zejména ve stádiu dokazování⁴⁴, v rámci něhož může svá práva uplatnit i poškozený. Přestože je adhezní řízení do trestního řízení takto inkorporováno, lze najít i určité specifické znaky, které ho provázejí (viz například dále v podkapitole „Zásady v adhezním řízení“).⁴⁵

Zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád, v práci označován jako „TrŘ“), který upravuje postup orgánů činných v trestním řízení směřující k náležitému zjištění trestných činů a spravedlivému potrestání jejich pachatelů, mimo jiné upravuje i postavení poškozeného v rámci trestního řízení, včetně jeho procesních práv a povinností z toho postavení vyplývajících. Právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena (anebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeného trestným činem získal) je jedním ze základních práv přiznaných poškozenému trestním řádem a je zakotveno v ustanovení § 43 odst. 3 TrŘ. Návrh musí být poškozeným učiněn nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení.

Soud postupuje v rámci trestního řízení podle trestního řádu, nicméně co se týká nároků v adhezním řízení, rozhoduje soud podle hmotného práva jiného odvětví, nejčastěji podle hmotněprávních předpisů občanského práva (typicky ObčZ), popřípadě podle jiných předpisů se zvláštní úpravou odpovědnosti – zákoníku práce, zákona o veřejném pojištění aj.⁴⁶. Obecný režim ObčZ se použije ve všech případech, kdy se na uplatněný nárok nevztahuje předpis se zvláštní úpravou odpovědnosti.⁴⁷ V odůvodnění rozhodnutí musí soud uvést, na základě jakých předpisů ke svým závěrům o konkrétních nárocích dospěl a o jaké předpisy je nárok opřen. I na této

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČTA. Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4, s. 765.

⁴⁵ RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C.H. Beck, 2007. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 460.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. § 43 Poškozený. In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 506.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR.

skutečnosti lze spatřovat, jak rozsáhle je adhezní řízení propojeno se soukromoprávním odvětvím.

1.4.1.1 Zásady v adhezním řízení

V případě adhezního řízení narazíme na prolomení zásady oficiality, které vzniká nutností poškozeného uplatnit svůj nárok. Bez návrhu poškozeného soud nemůže nárok projednat z moci úřední. Dochází zde k uplatnění zásady dispoziční. Nároky poškozený musí uplatnit v určité formě, určitým způsobem a do určitého bodu v průběhu řízení, a to tak, aby nebyly pochybnosti o tom, že poškozený svůj nárok uplatňuje. Nezbytné je také vymezení osoby, proti které poškozený nárok uplatňuje, tj. proti konkrétnímu obviněnému. Takové vymezení je obzvláště důležité pro řízení, která jsou vedena proti více obviněným. Je třeba, aby poškozený přesně vymezil, čeho a na kom se domáhá. Uvedena musí být v návrhu alespoň minimální výše nebo rozsah požadované náhrad, nejlépe pak přesná požadovaná částka.

Návrh může poškozený učinit sám, prostřednictvím zvoleného zmocněnce a v zákonem vymezených případech též prostřednictvím zákonného zástupce nebo opatrovníka.⁴⁸

K nárokům musí poškozený uvést také odůvodnění, respektive údaje, ze kterých nárok vyplývá. Jako důvod, na jehož základě je nárok uplatňován, postačí podle soudní praxe například jen poukaz poškozeného na to, že skutkem uvedeným v žalobním návrhu mu byla nemajetková újma (popřípadě škoda či na jeho úkor bezdůvodné obohacení), a z toho důvodu uplatňuje svůj nárok.⁴⁹ Důvod a výše požadované náhrady musí být ze strany poškozeného řádně doložena, zejména odbornými vyjádřeními, znaleckými posudky apod., pro případ nemajetkové újmy na zdraví tedy tak, jak bude následně vyloženo v dalších kapitolách práce. Jelikož jsou na poškozeného kladeny určité nároky, musí být poškozený o svých právech a povinnostech poučen.

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 523.

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, Poškozený: § 43 srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 5. 10. 1961, sp. zn. 6 To 154/61.

Již bylo zmíněno, že návrh musí být poškozený podán nejpozději před zahájením dokazování ve hlavním líčení. Pokud poškozený učiní návrh později, soud rozhodne usnesením o opožděném návrhu tak, že poškozený již nemůže svůj nárok uplatňovat.⁵⁰

Řádně a včas uplatněný nárok však nemůže soud zamítnout.

Poškozený je současnou právní úpravou vnímán jako procesní strana. Ačkoli bývá řazen „na stranu“ obžaloby,⁵¹ stojí poškozený v řízení samostatně a na státním zástupci má zcela nezávislé postavení.

Typickým znakem adhezního řízení je také nemožnost soudu rozhodnout ultra petitem. Návrh poškozeného je pro soud zavazující a soud ho nemůže překročit. Poškozený však zároveň může návrhem disponovat a svůj návrh upřesňovat, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě.⁵² Stejně tak může poškozený svůj návrh i vzít zpět, a učiní-li tak, postupuje soud tak, jako by nárok nebyl uplatněn.⁵³

Soud nemůže v adhezním řízení nárok poškozeného zamítnout. V případě, že dospěje soud k závěru, že není možno poškozenému vyhovět či o jeho nároku rozhodnout v trestním řízení, postupuje podle ustanovení 229 TrŘ.⁵⁴

1.4.1.2 Průběh adhezního řízení

V souladu s ustanovením § 43 odst. 3 je předmětem adhezního řízení nárok poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, způsobených mu v příčinné souvislosti s trestným činem, pro který se proti obviněnému vede trestní řízení.

⁵⁰ § 206 odst. 4 TrŘ, per analogiam § 44 odst. 3 TrŘ.

⁵¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, s. 277.

⁵² DRAŠTÍK, Antonín a Karel HASCH. Souhrnný rejstřík Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ve věcech trestních 1962-2010. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-696-7, s. 10.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4, 772 s.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, 2832 s.

Adhezní řízení se ve své podstatě odehrává ve třech fázích: zahájení, rozhodnutí a opravné řízení. Zahájení řízení je možné jen do určité fáze, kterou je zahájení dokazování v hlavním líčení. Tento okamžik může být považován za poměrně pozdní, co se týče možností obhajoby obžalovaného⁵⁵, avšak základní myšlenkou adhezního řízení bylo posílení práv poškozeného, ke kterému bezesporu větší časová dispozice k podání návrhu přispívá. Podat návrh poškozený může už při trestním oznámení dle ustanovení § 59 odst. 4 trestního řádu.

Zahájením adhezního řízení se staví běh promlčecí lhůty dle ObčZ⁵⁶ a znemožňuje se domáhat se nároku v občanskoprávním řízení dle občanského soudního řádu (vzniká překážka litispendence podle ust. § 83 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, dále též „OSŘ“).⁵⁷

Soud má k dispozici několik možných způsobů rozhodnutí o návrhu poškozeného. Soud může rozhodnout o nepřipuštění navrhovatele s jeho návrhem k hlavnímu líčení podle ustanovení § 206 odst. 3 a odst. 4 TrŘ, a to například z důvodu absence zastoupení společným zmocněncem, nebo že již o nároku bylo rozhodnuto v jiném řízení.⁵⁸ Obligatorně o návrhu na náhradu škody musí být rozhodnuto, pokud je výše škody součástí skutku ve výroku odsuzujícího rozsudku. Soud o náhradě také rozhodne, vyplyne-li to z dokazování. Pakliže by pro rozhodnutí o návrhu na náhradu poškozenému znamenalo přílišné nároky na dokazování (příliš rozsáhlé dokazování, které by vedlo k neúměrné zátěži samotného trestního řízení), odkáže soud poškozeného s nárokem k jinému řízení. Typicky se tak jedná například o situaci, kdy poškozený se domáhá nemajetkové újmy, k jejímuž prokázání by bylo třeba učinit rozsáhlé svědecké výslechy, shromáždit další důkazní materiál například ve formě fotografií dodaných poškozeným apod. – v tomto případě bude poškozený odkázán s nárokem do civilního řízení, neboť by pro trestní řízení (respektive soud v trestním řízení) představovalo nepřiměřenou zátěž.

Proti rozhodnutí soudu jsou přípustné řádné i mimořádné opravné prostředky. Pokud soud poškozenému nárok přizná nebo je poškozený odkázán na jiné řízení, lze

⁵⁵ Srov. BERANOVÁ, Andrea. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 10, s. 221-226, ISSN 1213-531, s. 223.

⁵⁶ § 648 ObčZ.

⁵⁷ PŮRY, František. Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 6, s. 161.

⁵⁸ § 44 odst. 2 a 3 TrŘ.

proti rozhodnutí podat odvolání, dovolání, stížnost pro porušení zákona, a návrh na obnovu řízení. Sám poškozený má v tomto případě k dispozici jen odvolání, jak vyplývá z ustanovení § 246 odst. 1 písm. d) TrŘ. Je-li nesprávně rozhodnuto o nepřipuštění poškozeného nebo jeho nároku k hlavnímu líčení, má poškozený k dispozici v souladu s ustanovením § 206 odst. 3 a 4 a § 141 odst. 2 TrŘ kromě odvolání navíc stížnost pro porušení zákona.⁵⁹

1.4.1.3 Některá specifika kauzálního nexu v adhezním řízení

Příčinné souvislosti bude věnováno více pozornosti v další části práce, nicméně pro hmotněprávní rovinu příčinné souvislosti platí v adhezním řízení obecné premisy: pokud je újma v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním pachatele, je v adhezním řízení uplatnitelná, bez ohledu na to, zda spadá do skutkové podstaty daného trestného činu. Například pokud tedy pachatel způsobí dopravní nehodu, při které bude zraněna osoba, a bude stíhán za ublížení na zdraví z nedbalosti, může se s nárokem do řízení připojit i třetí osoba, jejíž vozidlo pachatel při dopravní nehodě poškodil. Tato třetí osoba se může připojit, neboť její škoda byla způsobena v příčinné souvislosti s jednáním, za které je obviněný stíhán, a přesto, že samotné způsobení škody (nedbalostní poškození cizí věci – vozidla) nenaplnuje skutkovou podstatu žádného trestného činu. Faktická konzumpce jednoho trestného činu jiným, nebo i skutečnost, že konkrétní jednání, kterým byla škoda způsobena, nedosahuje samo o sobě závažnosti trestného činu, nemá vliv na hmotněprávní příčinnou souvislost.⁶⁰

Oproti tomu procesněprávní rovina příčinné souvislosti spočívá v tom, že bude-li újma sice způsobena zdánlivě v souvislosti se skutkem, který je předmětem řízení, ale obviněný nebude stíhán pro skutek, který škodu způsobil, nebude zachována příčinná souvislost. Bude-li pachatel stíhán pro krádež, poškozeným bude

⁵⁹ BERANOVÁ, Andrea. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226, ISSN 1213-5313, s. 223.

⁶⁰BERANOVÁ, Andrea. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226, ISSN 1213-5313, s. 222.

původní vlastník věci, a nikoli například třetí osoba, která v dobré víře od pachatele kradenou věc nabyla například jako kupec. Aby byla poškozeným tato třetí osoba, musel by být pachatel stíhán pro trestný čin podvodu.⁶¹

1.4.2 Subjekty řízení

Subjekty trestního řízení jsou osoby, které v řízení vykonávají vliv na něj vlastním jménem a mají k tomu zákonem svěřená procesní práva a povinnosti. Podle TrŘ jsou jimi zejména orgány činné v trestním řízení (policejní orgán, státní zástupce, soud) a osoba, proti které je řízení vedeno.

Dále jsou subjekty také poškozený, zúčastněná osoba, osoby se samostatnými obhajovacími právy, orgán sociálně-právní ochrany dětí, probační úředník v řízení proti mladistvým a popřípadě i svědek, znalec nebo tlumočník, pokud jedná svým jménem, tj. pokud uplatňuje nárok na svědečné, znalečné či tlumočné.

Zvláštním postavením v řízení jsou nadány strany řízení, což jsou osoby, kterým zákon dává oprávnění před soudem uplatňovat nebo podporovat obžalobu nebo proti obžalobě sebe nebo jiného obhajovat. Z tohoto postavení pro strany řízení plynou zvláštní práva a povinnosti, zejména před soudem vlastním jménem vystupovat a podílet se na úkonech trestního řízení, či uplatňovat opravné prostředky.

Procesní způsobilostí (způsobilost samostatně vlastním jménem v řízení jednat) je nadán zejména obviněný, jeho zákonný zástupce a obhájce, poškozený, zúčastněná osoba a v neposlední řadě též osoby oprávněné podat ve prospěch obviněného opravné prostředky vlastním jménem.⁶²

1.4.3 Rozhodování o nároku poškozeného v rámci adhezního řízení

⁶¹ GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 6-11, ISSN 1213-5313, s. 6-7.

⁶² FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-751-5, s. 114.

Za předpokladu, že nárok je (poškozeným) řádně a včas uplatněn, rozhoduje soud o nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Jak již bylo uvedeno výše, soud nemůže o nároku poškozeného rozhodnout z moci úřední (pokud poškozený nárok neuplatnil, i pokud zmeškal lhůtu k uplatnění), dále není možné rozhodnout, pokud poškozený vzal svůj nárok zpět (před nebo v průběhu hlavního líčení) nebo vzdal-li se svých procesních práv podle ustanovení § 43 odst. 5 TrŘ. Vydání rozhodnutí zároveň brání okolnosti dle ustanovení § 221 a násl. TrŘ, například dřívější rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci, zastavení stíhání (včetně podmíněného), postoupení věci nebo schválení narovnání. Podle ustanovení § 206 odst. 3 TrŘ má soud po zahájení hlavního líčení možnost osobu, která chce uplatnit nárok nepřipustit, a to pokud jí tento nárok zjevně nepřísluší. Usnesením může soud nepřipustit také osoby, které již uplatnily svůj nárok v jiném řízení (ve kterém o něm bylo rozhodnuto) nebo pokud počet osob uplatňujících svůj nárok je tak vysoký, že by projednávání jednotlivých nároků došlo k neúměrnému prodlužování trestního řízení.⁶³

V případě, že je nárok poškozeného uplatněn řádně a včas, soud o něm rozhodne jedním z následujících způsobů. V první řadě si je třeba uvědomit, že soud musí primárně rozhodnout o vině či nevině obžalovaného a případně jeho trestu. S uplatněným nárokem poškozeného se pak může vypořádat třemi možnými způsoby.

Soud může nárok poškozenému přiznat v plné výši podle jeho návrhu. Ve výroku tak soud uloží obžalovanému povinnost – v případě újmy na zdraví, aby nahradil poškozenému nemajetkovou újmu v penězích. V odůvodnění pak soud zpravidla uvede přesnější specifikaci částky, typicky z jakých složek se skládá (jak bylo částky dosaženo), tj. jaká částka je přiznána za bolestné, ztížení společenského uplatnění či ušlý výdělek. Setkala jsem se v praxi však již i s tím, že přímo ve výrokové části rozsudku jednoho z okresních soudů bylo za celkovou částkou (uloženou povinností) v závorce rozepsáno právě to, jaká část z částky je přiznána poškozenému za bolestné a jaká za ušlý výdělek.

⁶³ PÚRY, František. § 228 Náhrada škody nebo nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení. In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2827.

Druhou možností soudu je, že nárok poškozenému přizná zčásti a se zbytkem nároku ho odkáže na civilní (popřípadě jiné) řízení. Soud je při rozhodování vázán návrhem poškozeného – jak již bylo zmíněno, nemůže poškozenému přiznat více, než požadoval. To platí například i pro případ úroků z prodlení.⁶⁴ Pokud soud přizná poškozenému nárok byť jen zčásti, je obžalovaný povinen k náhradě nákladů, které poškozený vynaložil k účelnému uplatnění jeho nároku.

Poslední možnou variantou rozhodnutí soudu je odkázání poškozeného s nárokem k jinému (zejména občanskoprávnímu) řízení v plné výši. Takový postup soud volí, pokud není dostatečný podklad pro uložení povinnosti obžalovanému k náhradě újmy podle výsledků provedeného dokazování, a zároveň by další dokazování znamenalo neúměrnou délku a náročnost trestního řízení, nadto mnohdy s náplní, která nekoresponduje s úkoly trestního soudu. Takovou situaci si lze představit například v případě, že se sekundární oběti domáhají újmy podle § 2959 ObčZ, ovšem pro prokázání jejich nároku je třeba provést větší množství svědeckých výpovědí (dokázání intenzity vztahu s primární obětí), shromáždit poměrně velké množství důkazních materiálů nesouvisejících s trestným činem, pro který je řízení vedeno (typicky rodinné fotografie, dopisy apod.).

Jelikož je zřejmé, že uvedené věci nejsou a dost dobře nemohou být náplní práce trestních soudů, odkázání k občanskoprávnímu řízení je logickým řešením situace. Je však otázkou, zda soudy někdy nevykazují tendenci používat tuto možnost až příliš excesivně. Odkázání poškozeného do jiného řízení vychází z úpravy ust. § 229 TrŘ, který zároveň vyjadřuje zásadu, že soud nesmí nárok poškozeného zamítnout.⁶⁵ Odkázání do jiného řízení je tak de facto nejméně příznivým rozhodnutím, které pro poškozeného v adhezním řízení je. Jako určitá výhoda tohoto rozhodnutí je zmiňováno, že pro poškozeného je toto rozhodnutí potvrzením, že jeho nárok byl uplatněn řádně a včas, což je pro poškozeného významné z hlediska promlčecí lhůty (§ 648 ObčZ a § 329 odst. 2 ZP).

⁶⁴ PŮRY, František. § 258 Další důvody zrušení rozsudku. In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3059.

⁶⁵ PŮRY, František. § 229 Odkaz na občanskoprávní či jiné řízení, In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Podle ne zcela ojedinělých názorů odborné veřejnosti je však pro poškozeného takové rozhodnutí skutečně nepříznivé.⁶⁶ Ačkoli pro soud je totiž řešení jednoduché a de facto vede k tomu, že nárok bude prozkoumán v řízení, které bude přímo o nároku (nárok tak bude středobodem řízení, nikoli „přílepkem“ řízení), a tudíž bude prozkoumán podrobněji a komplexněji, je třeba si uvědomit i hledisko poškozeného. Pro toho je rozhodnutí subjektivním „neúspěchem“, protože i přes svou spolupráci v řízení se nedočkal kýženého výsledku. Přidat lze i hledisko soudce nového řízení, na které byl poškozený odkázán – pro toho bude zátěží seznamovat se se zcela novým případem.⁶⁷ Možnost odkázání na jiné řízení by tak soudy neměla být využívána ve snaze zjednodušit si práci.

V rámci této podkapitoly bych rovněž ráda poukázala na možnost soudu přiznat spolu s nárokem ve výroku i úroky z prodlení – obdobně tak, jak znějí v petitech občanskoprávních rozhodnutí. Tato možnost je málo využívána a málo známá jak na straně soudů, tak na straně poškozených (respektive i jejich zástupců), kteří je často nepožadují.

Za příklad využití uvedme například rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 3. 2019 sp. zn. 10 To 14/2019.⁶⁸ Tam v případě nemajetkové újmy soud přiznal částku náhrady s úrokem z prodlení (a vzhledem k tomu, že šlo o odvolací soud, vytkl prvoinstančnímu soudu, že o nich nerozhodl), nicméně tento úrok z prodlení formuloval dle mého názoru ve výroku poněkud nešťastně, neboť uvedl: „(...)s úrokem z prodlení jdoucím z těchto částek ve výši 9,50% ode dne (...) do zaplacení“. Z hlediska běžné praxe tedy soud opomněl uvést, že se jedná o úrok „ročně“ či „p.a.“, zároveň, vzhledem k tomu, že soud stanovil splatnost do druhého pololetí roku 2018, dle sazeb ČNB by se u zákonného úroku mělo jednat o sazbu ve výši 9,00 % ročně.⁶⁹ Ohledně stanovení data splatnosti pak soud postupoval tak, že

⁶⁶ například BERKOVÁ, Ivona. Uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení, a to zejména ve vztahu k zajištěnému a odčerpanému majetku. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 6, s. 139-145, ISSN 1213-5313.

⁶⁷ ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, ISSN 1213-5313, s. 195.

⁶⁸ Rozsudek 10 To 14/2019, Krajský soud v Hradci Králové ze dne 14. 3. 2019.

⁶⁹ Výše úroků z prodlení. Běhounkovi - daně a vzdělávání [online]. Dostupné z:

<https://www.behounek.eu/l/vyvoj-uroku-z->

[prodleni/?fbclid=IwAR0ygCKb55yeG56OXFNOuuXE7gwLBPNrJy0m8_APrepQaNschd37NhlAmYk](https://www.behounek.eu/l/vyvoj-uroku-z-prodleni/?fbclid=IwAR0ygCKb55yeG56OXFNOuuXE7gwLBPNrJy0m8_APrepQaNschd37NhlAmYk)

ho stanovil dle doby, kdy se obviněný o požadované náhradě nemajetkové újmy dozvěděl

1.4.3.1 Náležitosti rozhodnutí

Na výrok o uložení povinnosti obžalovanému se vztahují obsahové i formální požadavky. Logickou nutností je přesná specifikace oprávněného i nároku, který mu byl soudem přiznán. Fakultativně pak toto určení může být doplněno například o povinnost zaplatit přiznanou náhradu oprávněnému ve splátkách.⁷⁰

Další povinností je řádné odůvodnění rozhodnutí o nároku. V odůvodnění soud nejprve zrekapituluje, zda nárok byl uplatněn řádně a včas a osobou k tomu oprávněnou. Výše uplatněného nároku je též uvedena a spolu s ní soud uvede, zda a v jaké výši byl nárok v řízení prokázán a na základě jakých předpisů byl nárok vznesen. Pokud se nárok skládá z více položek, například u újmy na zdraví typicky náhrady ušlého výdělku, bolestného a ztížení společenského uplatnění, jsou tyto položky v odůvodnění také specifikovány.

Vzhledem ke specifikům adhezního řízení si je třeba uvědomit požadavky, kterým musí rozhodnutí dostát – výrokem vzešlým z adhezního řízení je fakticky nahrazen výrok vzešlý z občanskoprávního řízení, tudíž je třeba, aby odůvodnění bylo stejně pečlivé, jako u občanskoprávního řízení.⁷¹ Na rozhodnutí je totiž třeba nahlížet jako na kterékoli jiné meritorní rozhodnutí (i vzhledem například k tomu, že se jedná o exekuční titul). Ve světle tohoto požadavku si tak lze vzpomenout na výše uvedený příklad rozsudku s ne zcela vyhovujícím vyjádřením přiznání úroků z prodlení k nároku.

⁷⁰ PÚRY, František. § 228 Náhrada škody nebo nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení, In ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁷¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 10. 2017, sp. zn. 2 To 79/2017. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15.

1.4.3.2 Vykonalnost rozhodnutí

Pro právní moc a vykonalnost rozhodnutí je stěžejní úprava ust. § 139 TrŘ. Rozsudek je pravomocný tehdy, není-li možné proti němu podat odvolání. Od okamžiku právní moci považujeme rozsudek za závazný a nezměnitelný. Je však potřeba od právní moci odlišit vykonalnost rozsudku, která nastává nejdříve spolu s právní mocí rozsudku, v některých případech po ní (nikdy však dříve). Od okamžiku vykonalnosti je možné povinnosti uložené rozsudkem na povinném vynutit.

V případě adhezního řízení specificky vyvstává otázka, nakolik je ve většině případů v praxi skutečná šance poškozeného svůj nárok v plné výši vymoci.

Povinné osoby jsou pachatelé trestného činu, tedy osoby, kterým byl tím samým rozsudkem zpravidla nařízen výkon trestu. Tato skutečnost se rovněž odráží do majetkových poměrů těchto osob, respektive do skutečnosti, že jde o osoby často nemajetné a bezpříjmové či nízkopříjmové.⁷² Obzvláště u nároků na bolestné apod. se pak výsledná výše nároku může pohybovat v poměrně vysokých částkách, které pachatel/povinný není schopen zaplatit. V rámci optimalizace vymahatelnosti soudy postupují využitím svého moderačního práva, tj. nepřiznají nárok v celé požadované výši. K tomuto se vyjádřil například Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku 10 To 14/2019 ze dne 14. 3. 2019: „(...) je třeba připomenout (...) rozhodnutí NS ČR sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, že při úvahách o výši náhrady nemajetkové újmy je třeba vycházet z principu proporcionality, s tím, že pokud jde o majetkové poměry obviněného, lze je zohlednit při úvaze o výši náhrady nemajetkové újmy v rámci moderačního práva tak, aby výše náhrady nebyla pro obviněného likvidační. Přitom jsou rozhodné nejen jeho stávající majetkové poměry, ale uváží se i jeho věk a v návaznosti na to též předpoklady uhradit vzniklou újmu do budoucna.“ Poškozený se v takových případech musí spolehnout v podstatě na racionalitu soudu, který by na základě svých poznatků z řízení měl vyvážit toto hledisko „objektivních možností na

⁷² TOMALA, Martin. Postavení poškozeného v trestním řízení aneb Stručně o adhezním řízení. Advokátní kancelář Hajduk & Partners [online]. Dostupné z: <http://www.hajduk.cz/postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-aneb-strucne-o-adheznimrizeni/>

straně pachatele“ s hlediskem objektivního rozsahu nároku poškozeného. Ne vždy je však možné najít takový styčný bod.

Částečným řešením pro tyto situace přispěla novela zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu) zákonem o obětech trestných činů, například ust. § 47 odst. 3 exekučního řádu nyní exekuci na majetek povinného podmiňuje souhlasem orgánu činného v trestním řízení, jedná-li se o rozhodnutí o zajištění vydané v trestním řízení.

2. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví

V následující části práce pojednává o samotném pojmu nemajetkové újmy na zdraví, tak jak ho vykládá zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále již „ObčZ“), dále o problematice odčinění (náhrady) takové újmy a s ní souvisejícími pojmy bolestného, ztížení společenského uplatnění a dalších nemajetkových újem.

2.1 Nemajetková újma

Obecnou podstatou rozebírané problematiky je samotný pojem „újma“. Ačkoli se jedná o právem hojně využívaný termín, řadí se mezi takzvané abstraktní právní pojmy – a tedy, nenajdeme v právním řádu jeho přesnou definici. Výklad je tak ponechán na činnosti soudů (výklad dle judikatury) a literatuře, respektive doktríně. Obdobně jako u jiných abstraktních právních pojmů existují odchylky v jednotlivých doktrinálních pojetích, a přirozeně s narůstajícím pensem judikatury dochází k neustálému vývoji. Lze ovšem říci, že určitá základní charakteristika „újmy“ již byla obecně přijata.

Nejprve lze ve stručnosti shrnout, že obecný pojem „újma“ v sobě zahrnuje újmu majetkovou (v ObčZ definovanou jako „škoda“) a újmu nemajetkovou. ObčZ věnuje náhradě majetkové a nemajetkové újmy ust. § 2894 – § 2971. V obou případech je újma ztrátou, kterou člověk utrpěl na zákonem chráněném statku.⁷³ Tato ztráta je důsledkem porušení právní povinnosti škůdcem.

K rozlišení oproti předchozí právní úpravě občanského zákoníku 40/1964 Sb. (dále též SOZ), který používal jednotně pojem škoda, došlo zákonodárcem z poměrně logického a praktického důvodu týkajícího se jejich kompenzace. Škodu (dle nynějšího pojetí) je možné podle určitých objektivních hledisek vyčíslit (například pomocí znaleckého posudku). Lze ji vyjádřit penězi a tudíž je možná náprava poskytnutím určitého majetkového plnění (penězi nebo naturální restitucí).

⁷³ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1497.

V případě nemajetkové újmy ovšem není takové posouzení možné. Nelze imateriální újmu objektivně vyjádřit penězi. Odčinění nemajetkové újmy je uskutečněno poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Pakliže jiný způsob nepředstavuje dostatečně účinné odčinění, poskytuje se v penězích (ust. § 2951 odst. 2 ObčZ, bude rozvinuto dále). U nemajetkové újmy musí být přistoupeno k individuálnímu hodnocení každého případu včetně zohlednění různých jednotlivých kritérií – například míry intenzity útoku, dosahu následků poškozeného. Obzvláště pro účely této práce, která se zabývá újmou na zdraví, považujeme za důležité též zmínit, že při posuzování každého případu se následně odráží i to, jak na daném místě a v daném čase nahlíží společnost na závažnost jednotlivého případu vzniku újmy.⁷⁴

Zatímco škoda – tj. újma na jmění – je v ObčZ definována v ust. § 2894 odst. 1, a povinnost škůdce nahradit ji je dána vždy, nemajetkovou újmu zákon více nepřibližuje a stanoví povinnost škůdce k její náhradě pouze v případě, že tak zákon explicitně stanoví, anebo došlo k takovému smluvnímu ujednání mezi stranami.

Nemajetková újma je ze své podstaty újmou, kterou člověk utrpěl ztrátu jiného charakteru, než přímo na majetku.⁷⁵ Jedná se o újmu takovou, která se projevuje v těžce ohraničitelné sféře vnímání obtíží, diskomfortu, stresu a jiných nežádoucích účinků, které zasahují do základních lidských hodnot.⁷⁶ Narušena je osobní sféra poškozeného, jeho osobní zájmy a hodnoty. Není však přímo dotčen majetek poškozeného, a proto nenastává okamžitý měřitelný pokles hodnoty majetku poškozeného (respektive žádné snížení majetku poškozeného).⁷⁷

Podle výše uvedeného můžeme konstatovat, že nemajetková újma na zdraví je zcela typickým případem nemajetkové újmy. V metodickém pojednání Ministerstva spravedlnosti⁷⁸ je jako příklad nemajetkové újmy uvedena vedle například újmy na soukromí či dobré pověsti.

⁷⁴ ELISCHER, David. Pojetí škody, respektive újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktčního „soft law“. Právník, 2011, č. 4, s. 388.

⁷⁵ VLASÁK, Michal. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktčního práva (PETL) a návrhu občanského zákoníku. Jurisprudence, 2009, roč. 18, č. 4, s. 41.

⁷⁶ VOJTEK, Petr. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1101.

⁷⁷ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1498.

⁷⁸ Nemajetková újma. Nový občanský zákoník [online]. Ministerstvo spravedlnosti, 2015.

2.2 Nemajetková újma na zdraví

Po výše uvedeném nastínění pozadí pojmu nemajetkové újmy obecně nyní bude přiblížena specificky imateriální újma při ublížení na zdraví.

Jako první ozřejmíme „ublížení na zdraví“. Obecně lze říci, že zdraví člověka má dvě složky – fyzickou a mentální, psychickou. Zasažena může být každá složka zdraví zvlášť, anebo obě zároveň (což je nejčastějším případem). Jako zdraví lze označit „stav, kdy u člověka absentuje nemoc nebo vada“.⁷⁹

Lze říci, že ublížení spočívá v zásahu do zdraví takovým způsobem, který má za následek porušení jakékoliv normální funkce psychické nebo fyzické složky zdraví člověka (tj. zásah do tělesné nebo duševní integrity), a v určité sféře života způsobuje člověku problémy a jeho život ztěžuje⁸⁰.

Určitým vodítkem k výkladu pojmu ublížení na zdraví by mohla být také definice obsažená v TrZ, kterou již jsme v úvodní části práce zmínili. Nyní tedy i s ohledem na zaměření práce pro úplnost vyložíme právě trestněprávní pojetí. V rámci výkladových ustanovení, konkrétně v ust. § 122 odst. 1, obsahuje TrZ následující definici: „Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.“ Znesnadněním zde není myšlena pouze pracovní neschopnost, ale také omezení pohyblivosti, horečnaté stavy, nespavost anebo nutnost užívání léků. Za „nikoli jen krátkou“ dobu trestní soudní praxe obvykle považuje období delší než sedm dní, avšak minimální dobu není možné stanovit jednoznačně. I kratší doba poruchy na zdraví tak může být základem pro posouzení činu jako trestného. Rozhodující je především způsob jednání, motiv a to, jak velká újma skutečně hrozila.⁸¹

⁷⁹ KADLUBIEC, Vojtěch. Kompenzace nemajetkové újmy na zdraví po 1. 1. 2014 – vybrané aspekty. Právní rozhledy, 2015, č. 17, s. 593.

⁸⁰ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1706-1707.

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 8024720142.

S ohledem na adhezní řízení ještě připomeňme, že časové kritérium má význam zejména v otázce, zda jde o ublížení na zdraví v rovině trestněprávní, nebo se bude čin posuzovat mimo trestní řízení (jako přestupek). Nutnost lékařského ošetření je ve výše uvedeném ustanovení chápána jako objektivní potřeba, není tedy důležité, zda k takovému ošetření skutečně došlo.⁸² Při exkurzu do trestněprávních pojmů, které ozřejmují újmu na zdraví, je ještě třeba zmínit, že pro účely adhezního řízení je za ublížení na zdraví (ve smyslu § 43 odst. 1 TrŘ) považována rovněž těžká újma na zdraví, tak jak ji definuje druhý odstavec výše uvedeného ustanovení trestního zákoníku.⁸³

Podle literatury je však z hlediska ObčZ, respektive občanskoprávního pojetí nároku, nutné vnímat ublížení na zdraví širěji.⁸⁴

Kořeny zakotvující ochranu lidského zdraví můžeme najít však už v ústavním pořádku – například Listina základních práv a svobod stanoví v čl. 6, že každý má právo na život, v čl. 7 pak garantuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí – přičemž zde hovoříme především o ochraně proti zásahům do tělesné a duševní integrity jedince (toto právo může být v některých případech omezeno, ovšem pouze na základě zákona, a s výjimkou mučení a jiného nelidského zacházení). ObčZ ublížení na zdraví přímo nedefinuje.

V § 3 odst. 2 písm. a) ObčZ je právo na ochranu života a zdraví uvedeno jako jeden ze základů, na kterých spočívá soukromé právo. Toto uvedení je zcela logické, neboť zdraví pro člověka představuje hodnotu téměř neoddiskutovatelně nejvyšší. Této skutečnosti jsme se již ostatně také dotkli v úvodní části práce, když byla uvedena systematika řazení hlav zvláštní části TrZ (kde trestné činy proti životu a zdraví jsou řazeny na první místo).

Podle stěžejního ust. § 2958 pak ObčZ konstruuje pojem újmy na zdraví dále (a je tak pomyslným rozcestníkem toho, co zákon jako újmu při ublížení na zdraví vnímá) - při ublížení na zdraví stanovuje škůdci povinnost nahradit poškozenému

⁸² ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, 511 s.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, 511 s.

⁸⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1706.

újmu peněžitou náhradou, která vyvažuje plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy, a za předpokladu, že poškozenému vznikla poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti, je škůdce povinen i k náhradě ztížení společenského uplatnění. Ačkoli nová úprava již je v účinnosti poměrně delší dobu, a není proto na místě dlouhého srovnání s předchozí úpravou, zmiňme jen ve stručnosti „novinky“ ObčZ. Úprava v SOZ (§ 444 odst. 1) neznala pojem „další nemajetkové újmy“ a počítala pouze s bolestným a ztížením společenského uplatnění. Také byl zcela změněn postup odčinění nemajetkové újmy na zdraví.

Můžeme tedy konstatovat, že nově zákonodárce rozšířil újmy, které je škůdce povinen nahrazovat, nyní jsou obsaženy tři samostatné „kategorie“, respektive nároky, a to:

- bolesti
- ztížení společenského uplatnění
- další nemajetkové újmy.

Zákon blíže vysvětluje pouze složku ztížení společenského uplatnění, když uvádí podmínku „překážky lepší budoucnosti“.

Než budou následně přiblíženy jednotlivé pojmy bolestného, ztížení společenského uplatnění a dalších nemajetkových újem, je vhodné upozornit na poměrně důležité usnesení Nejvyššího soudu 25 Cdo 2245/2017, kterým odpovídá na otázky kolem tohoto ustanovení vzniklé, jak v procesní, tak hmotné rovině. V tomto bodě je důležité zmínit, jak se toto usnesení staví k formulaci zákona o třech samostatných nárocích zmíněných výše.

Z procesního hlediska existovaly pochybnosti, zda tyto nároky jsou skutečně třemi oddělenými nároky primární oběti, nebo jedním celkem. Nejvyšší soud se ve svém zmiňovaném usnesení přiklonil k pojetí tří různých na sobě nezávislých nároků.

Nejvyšší soud tak nepotvrdil úvahy některé odborné veřejnosti (například Doležal a Lavický⁸⁵), které zmiňovaly možnost pojetí jediného nároku například s ohledem na možnost podání jediné žaloby bez rozlišení částky požadované jako bolestné a jako ztížení společenského uplatnění, popřípadě dalších nemajetkových újem.

K odůvodnění Nejvyšší soud v uvedeném usnesení uvedl, že z důvodové zprávy k ObčZ není důvod domnívat se, že zákonodárce zamýšlel změnit koncepci více na sobě nezávislých nároků (do té doby bolestné a ztížení společenského uplatnění) a dále, že pro oběť je výhodnější, když své nároky může uplatňovat i odděleně, mj. například proto, že není třeba k podání žaloby čekat na relativní ustálení zdravotního stavu.

Zde tedy konstatovat, že dle nejnovějšího usnesení Nejvyššího soudu zakládá ustanovením § 2958 OZ skutečně tři samostatné nároky, a to bolestné, ztížení společenského uplatnění a také další nemajetkové újmy.

2. 2. 1 Bolest

Obdobně jako u pojmu zdraví, i u pojmu bolest můžeme rozlišit stránku bolesti fyzické a bolesti psychické. Z výše uvedené koncepce ustanovení § 2958 ObčZ vyplývá, že bolestné představuje fyzickou stránku bolesti, zatímco psychická bolest je obsažena zbylými dvěma pojmy či ustanovením § 2956, věta za středníkem. Pod pojmem bolest tak ObčZ vždy rozumí pouze bolest fyzickou (s přihlédnutím k níže uvedenému závěru plynoucímu z rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 2245/2017).

Zde je vhodné opět pouze referenčně zmínit odlišnost od předchozí úpravy, neboť SOZ v souladu s § 2 odškodňovací vyhlášky⁸⁶ zahrnoval do pojmu „bolesti“ *„každé tělesné i duševní strádání způsobené škodou na zdraví“*. Rovněž je nezbytné poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 2245/2017, ve kterém je pojem

⁸⁵ LAVICKÝ, Petr a Tomáš DOLEŽAL. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 358-363. ISSN 1210-6410, s. 358.

⁸⁶ Vyhláška č. 440/2001 Sb. (bodová vyhláška).

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

interpretován tak, že zahrnuje i bolest psychickou v obvyklé míře. Poměrně logicky je tak „obvyklé“ duševní utrpení způsobené bolestí interpretováno jako součást této bolesti. Je ovšem nutno nahlížet na tuto interpretaci pouze tak, že představuje „normální“ psychickou bolest neoddělitelnou od fyzické složky, a to z důvodu nezbytné ochrany před absolutně extenzivní interpretací „zcela oddělené psychické bolesti“, která by pro praxi měla nejspíše dalekosáhlé následky. Je totiž zřejmé, že každá fyzická bolest způsobí v nějaké míře bolest psychickou, a pokud tedy taková psychická bolest bude v obvyklé, normální míře, je nutno jí vnímat jako součást bolesti ve smyslu kategorie „bolesti“ dle ObčZ. Upřesněme tedy výše uvedenou definici bolesti jako „bolesti fyzické“ na „bolest fyzickou, zahrnující neoddělitelnou složku s ní spojené bolesti psychické, která však nepřesahuje normální (obvyklou) míru a zákonitě se vyskytuje vždy“.

Stručně lze shrnout názor vyjádřený uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu tak, že odškodnění bolesti má být odškodněním fyzických útrap a k nim přiměřených útrap duševních, s nimi přímo spojených. Jakákoliv psychická bolest, která je však nad rámec obvyklého duševního utrpení spojeného s fyzickým, musí být dle mého názoru řešena ostatními kategoriemi nemajetkových újem (jako další nemajetkové újmy).

Právo jako takové bolest nedefinuje (přesto, že s ním například ObčZ pracuje), je tedy třeba využít pomoci lékařské vědy. Ani tam však nenalezneme jednoduchou, jednotnou definici. Pro představu uveďme například definici WHO (Světové zdravotnické organizace)⁸⁷, která bolest definuje jako „*nepříjemnou senzorickou a emocionální zkušenost spojenou se skutečným nebo potencionálním poškozením tkání*“ a zároveň dodává velice důležitou větu: „*Je vždy subjektivní.*“

Subjektivita bolesti je podstatnou okolností i v právu. Můžeme zde připomenout snahu zákonodárce nově (odlišně) upravit problematiku újmy na zdraví tak, aby byly případy posuzovány co nejvíce individuálně, a to právě s ohledem na skutečný stav věcí, které jsou (nejen, co se týče bolesti) v této oblasti velice subjektivní a diferencované. Možnosti vyčíslení takové újmy jsou přirozeně omezené

⁸⁷ IASP. International Association for the Study of Pain (IASP) [online]. Copyright © 2018 International Association for the Study of Pain [cit. 24.04.2019]. Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/Education/Content.aspx?ItemNumber=1698#Pain>

a obtížné, nicméně alespoň snaha o „započtení“ právě subjektivních okolností je chvályhodná, byť v praxi může působit problémy.

Abychom se ovšem mohli dále věnovat pojmu bolesti, vraťme se opět k pomoci lékařské vědy. Ta bolest rozlišuje na chronickou a akutní. Pod pojmem akutní rozumíme spíše krátkodobou bolest, počítající se v řádu dní. Oproti tomu chronická bolest může přetrvávat i po dobu v řádu let. Obecně lze konstatovat, že pro právo je důležitá i skutečnost, že chronickou bolest je obvykle obtížnější zmírňovat.⁸⁸

2.2.2 Ztížení společenského uplatnění

Podle komentáře k ObčZ představuje ztížení společenského uplatnění sníženou či dokonce zcela pozbytou možnost realizace se daného člověka v nejrůznějších sférách lidského života, ať již v oblasti pracovní, rodinné či týkající se trávení volného času.⁸⁹ V důsledku toho dochází k omezení schopnosti poškozeného vést plnohodnotně život (omezení možnosti uspokojení potřeb jedince). To se může projevat například ztrátou pracovního uplatnění, zprerháním společenských vazeb poškozeného či pocitem izolace. Jinak řečeno, jedná se (jak říká sám ObčZ) o překážku lepší budoucnosti poškozeného v důsledku zásahu do zdraví. Taková překážka může mít mnoho forem souvisejících s různými sférami života.

Obvykle se tedy jedná o útrapy vyplývající ze zásahu do integrity, diskomfort spočívající například v izolaci od normálních a rodinných sociálních vazeb, tísnivá vidina nemožnosti dosavadního pracovního zařazení nebo nalezení budoucího, vyrovnání se s novými, nepříznivými okolnostmi zdravotního stavu či dlouhodobými nebo trvalými následky, ale také těžkosti patřící do ještě „soukromější“ sféry člověka, spočívající například ve ztrátě kulturního nebo sportovního života, obtížích při hledání partnera či omezení rodinného života. Více či méně mohou výše popsané útrapy souviset také s estetickým poškozením (zohyzděním) poškozeného.

⁸⁸ ROKYTA, Richard. Bolest a jak s ní zacházet: učebnice pro nelékařské zdravotnické obory. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3012-7, s. 32.

⁸⁹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1709.

Pro zajímavost jen v krátkosti uvedme, že v tomto současném pojetí se zákonodárce odchýlil od prvorepublikové úpravy, kterou ObčZ hojně následuje, a to zařazením ztížení společenského uplatnění (tehdy součástí bolesti a zejména zohyzdění) do kategorie nemajetkové újmy. Podle tehdejšího pojetí byly překážky považovány za skrze materiální - byl akcentován pouze majetkový dopad, veskrze nemožnost zaopatření (ať již jako pracovní uplatnění pro muže, tak jako pracovní či partnerské a následně rodinné uplatnění ženy).⁹⁰ V určitých ohledech lze najít podobnosti, i dnes můžeme zařadit do kategorie například ztrátu reprodukční schopnosti.⁹¹ Dnes však vnímáme tuto újmu širěji a komplexněji. Lze shrnout, že se jedná o kompenzaci za „pokažený život“.⁹²

Dle literatury⁹³ je v případě společenského uplatnění snadnější než u bolesti „změřit“ újmu. Tento názor vychází z hypotézy, že například ztráta funkce prstů hráče na housle má více zásadní dopad na jeho život, nežli obdobná ztráta prodavače. Je třeba vždy posuzovat dopady ve vztahu k činnostem a životního stylu jedince před tím, než došlo k zásahu do jeho tělesné a duševní integrity. Již jsme na příkladu uvedli, že u každého člověka může být dopad určitého trvalého následku jiný. Nebylo by tak správné přejít k jednoduchému závěru, že společenské uplatnění je zcela objektivně, jednoduše kvantitativně měřitelné. I zde (jak se u imateriální újmy více než předpokládá) hrají roli různé faktory, vždy zčásti subjektivní.

Je nutné ovšem odlišit tuto imateriální újmu od ztráty na výdělku, pro kterou je zákonem stanoven samostatný (majetkový) nárok na náhradu v podobě peněžitých dávek dle ust. § 2962 a násl. nebo odbytného dle ust. § 2968 ObčZ.

2.2.3 Další nemajetkové újmy

⁹⁰ SEDLÁČEK: In ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. [1. vyd.]. Praha: CODEX Bohemia, 1998. Komentáře velkých zákonů československých. ISBN 80-85963-61-2, s. 912.

⁹¹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1709.

⁹² Nález ÚS ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11, NALUS - databáze rozhodnutí Ústavního soudu. Object moved [online]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-444-11>

⁹³ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1709.

Kategorie dalších nemajetkových újem je, jak i konstrukce ustanovení § 2958 ObčZ napovídá, zbytkovou kategorií nemajetkové újmy na zdraví, tedy kategorie újmy, které nelze podřadit do podmnožiny bolesti ani ztížení společenského uplatnění. Zákon odčinění dalších nemajetkových újem zmiňuje, aniž by specifikoval, co tyto újmy představují. Vodítko poskytuje ustanovení § 2956 ObčZ, neboť část za středníkem tohoto ustanovení stanoví, že: „*jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.*“ V rámci tohoto institutu tedy bude možné, aby poškozený po škůdci požadoval kompenzaci za způsobenou „bolest“ duševního rázu a duševní útrapy.⁹⁴ Je také nutno podotknout, že taková újma musí dosáhnout míry dostatečné k tomu, aby byla hodna peněžitého odčinění.⁹⁵

Konkrétněji lze dát za příklad duševních útrap například šok ze zranění, strach o život, odloučení od rodiny při dlouhodobé hospitalizaci apod.⁹⁶ Názory literatury se však liší, a proto se můžeme setkat i s mírně odlišnou definicí dalších nemajetkových újem. Například komentářová literatura⁹⁷ uvádí, že se jedná o ty újmy, které vznikly zásahem do integrity člověka, ale nelze je podřadit pod dvě dříve nastíněné kategorie. Jedná se tak o teorii čistě „zbytkovou“. Za příklad podle této teorie můžeme uvést dočasné nepříznivé dopady, například fixaci na lůžko při léčbě, či určitou speciální omezující dietu.⁹⁸

Oproti tomu však existují v literatuře⁹⁹ i názory směřující spíše k chápání dalších nemajetkových újem jako psychické bolesti, jak již bylo výše nastíněno. Dochází tak k uplatnění psychické složky bolesti, která byla výše vyloučena z pojmu „bolesti“ podle ustanovení § 2958 ObčZ. Může se jednat o nebolestné dopady pouze

⁹⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, op. cit., s. 1708-1709.

⁹⁵ VOJTEK, Petr. Náhrada za ublížení na zdraví. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1108.

⁹⁶ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1708-1709.

⁹⁷ VOJTEK, Petr. Náhrada za ublížení na zdraví. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2, komentář: § 2958.

⁹⁸ VOJTEK, Petr. Náhrada za ublížení na zdraví. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2, komentář: § 2958.

⁹⁹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1706.

dočasného charakteru, které však, jak již bylo uvedeno, musí být dostatečně citelné, aby byly kvalifikovány k peněžité náhradě.¹⁰⁰

Za další možný příklad literatura uvádí situaci, kdy například oběť trestného činu se vyrovná s psychickým traumatem do té míry, že nelze hovořit o permanentních následcích, nicméně oběť prožila dlouhodobý intenzivní stav duševních útrap (období, kdy přetrvávaly duševní útrapy), zejména pokud v tomto období oběti byla poskytována odborná psychologická nebo psychiatrická pomoc.¹⁰¹

Při odčítání další nemajetkové újmy by pak měl být zohledněn průběh léčení a náročnost léčby poškozeného, nebo například to, že zraněný dlouho čekal na pomoc, měl strach o svůj život, z důvodu nastalých komplikací měl v průběhu léčby úzkosti apod.

V této souvislosti podotkneme, že jakýmsi „měřítkem“ pro hodnocení způsobených duševních útrap a jiných psychických újem by měl být člověk s běžně vyvinutým (obvyklým) emocionálním prožíváním. Ačkoli jde o pocity, které vnímají jedinci subjektivně, musí být hodnocení alespoň v určité míře objektivní.

Závěrem je vhodné zmínit, že i do vnímání kategorie další nemajetkové újmy vnesl částečně světlo Nejvyšší soud svým rozhodnutím 25 Cdo 2245/2017. Vyjádřil názor, že tato nová kategorie nemůže být jednoznačně vystihnuta už ze své podstaty. Má totiž představovat nekonečně pestrou škálu životních situací. Zdá se být logické, že zákonodárce ve snaze o menší kategorizaci a typizaci nemajetkové újmy na zdraví zařadil právě tuto kategorii, zohledňující, jak Nejvyšší soud konstatoval, neomezeně diferencované a nepředvídatelné životní okolnosti.

Zároveň však Nejvyšší soud varoval před excesivním využitím této kategorie, a proto do ní neřadí (jak již bylo zmíněno v podkapitole věnující se bolesti) přiměřenou duševní bolest spojenou v obvyklé míře s fyzickou bolestí.

¹⁰⁰ VOJTEK, Petr. Náhrada za ublížení na zdraví. In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2, s. 1108.

¹⁰¹ TOMEŠOVÁ: Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy: Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy, Právní prostor. Právní prostor [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>

2.3 Náhrada nemajetkové újmy na zdraví

Pokud výše byla uvedena teoretická východiska pojmů, respektive kategorií nemajetkové újmy na zdraví podle ObčZ, v následující kapitole bude rozebráno její odškodňování. Dosud bylo nastíněno, co vše bude škůdce poškozenému nahrazovat. Nyní tedy uvedeme, za jakých předpokladů se k náhradě výše uvedeného přistoupí a pomocí jakých principů a postupů bude odčinění provedeno.

V obecné rovině existují tři podmínky vzniku povinnosti k náhradě újmy: porušení zákonné povinnosti či smlouvy ze strany škůdce, existence újmy samotné a prokázaná příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi porušením povinnosti škůdce a újmou poškozeného.

Škůdcem může být jak fyzická, tak právnická osoba. Taková osoba porušením své primární povinnosti (zákonné či smluvní) přivodila právní následek, který ji stihne jako tzv. sekundární povinnost.

Fyzická osoba je pro takové případy nadána tzv. deliktní způsobilostí, která znamená, že osoba je pro sebe svým vlastním jednáním schopna zakládat pro sebe povinnost k náhradě újmy. Oproti tomu právnická osoba jako taková deliktní způsobilost nemá (sama o sobě nejedná), a zavazují ji tak jednání učiněná fyzickými osobami jednajícími za ni – například se bude jednat o zaměstnance právnické osoby, zástupce, členy orgánů apod. Jako typický příklad z občanského práva, týkající se náhrady újmy na zdraví, můžeme uvést situaci, kdy ačkoli škodlivý následek způsobí svým jednáním lékař coby zaměstnanec nemocnice, žaloba o odčinění nemajetkové újmy na zdraví bude směřovat proti nemocnici – právnické osobě (ačkoli je zřejmé, že sama nemocnice jako právnická osoba nemohla de facto jednat).

Z ustanovení § 2895 ObčZ vyplývá, že škůdce je primárně povinen hradit škodu, kterou zavinil, ostatní jen stanoví-li tak zákon. Pokud škůdce způsobil škodu porušením zákonné povinnosti, presumuje se zavinění z nedbalosti podle ustanovení § 2911 ObčZ.

Poškozeným v tomto smyslu bude vždy výlučně fyzická osoba, nikdy osoba právnická. Vyplývá to ostatně již z názvu pododdílu, do kterého ObčZ systematicky

řadí ustanovení týkající se náhrady újmy při ublížení na zdraví, neboť tento název je „Náhrada při újmě na přirozených právech člověka“.¹⁰²

2.3.1 Protiprávní jednání škůdce jako předpoklad povinnosti k náhradě újmy

Z dikce ObčZ lze vyvodit, že v případě nemajetkové újmy bude předpokladem ke vzniku povinnosti náhrady újmy protiprávní jednání - zejména porušení zákonné povinnosti (ve smyslu ustanovení § 2910 ObčZ). Ustanovení § 2909 a § 2913 ObčZ hovoří ještě o protiprávním jednání spočívajícím v porušení dobrých mravů a porušení smluvní povinnosti, pro tato ustanovení však zákonodárce k náhradě užil pojem „škoda“, který, jak jsme již uvedli, ObčZ spojuje s majetkovou újmou.

Zmíněné ust. § 2910 o porušení zákonné povinnosti říká následující: *„Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.“*¹⁰³

Důraz je kladen na „vlastní zavinění“, které znamená subjektivní odpovědnost škůdce k náhradě nemajetkové újmy.¹⁰⁴

2.3.2 Existence nemajetkové újmy jako předpoklad k náhradě újmy

Vznik a existence újmy je následujícím předpokladem vzniku odpovědnosti za ni a povinnosti k náhradě. Výše již bylo specifikováno, jakými znaky se újma

¹⁰² Ustanovení § 2956-2968 NOZ.

¹⁰³ § 2910 ObčZ.

¹⁰⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1556-1557.

kvalifikuje. Jedná se tedy, ve stručnosti, o poruchu zdraví, se kterou je spojena bolest a případně další související útrapy.

2.3.3 Příčinná souvislost jako předpoklad k náhradě újmy

Kauzální nexus (příčinná souvislost) je posledním nezbytným předpokladem vzniku povinnosti k odčinění nemajetkové újmy na zdraví. Souvislost mezi porušením povinnosti škůdce a existencí újmy poškozeného musí být prokázána. V praxi je však zcela zřejmé, že na vznik újmy může mít vliv více faktorů, než pouze jednání škůdce. V rámci hledání kauzálního nexu je tak třeba soustředit se na pouze právně relevantní jevy bezprostředně související s tou skutečností, se kterou je spojen vznik povinnosti k náhradě újmy.¹⁰⁵ Zjednodušeně tedy můžeme říci, že kauzální nexus je dán, pokud by *bez zaviněného jednání škůdce nenastala újma u poškozeného*.¹⁰⁶

2.3.3.1 Predispozice k vzniku újmy na zdraví (či horšího následku) jako faktor příčinné souvislosti

Při posuzování příčinné souvislosti může nastat poměrně problematická situace, kdy poškozený disponuje určitou predispozicí, která způsobí, že následek způsobený škůdcem se projeví s těžším (větším) dopadem, než by tomu bylo obvykle (bez existence takové predispozice). Jedná se tedy o určitou anomálii na straně poškozeného, která značně ztíží následky poškozeného.

Zjednodušeně lze říci, že v takové situaci újma na zdraví vznikne sice následně po jednání škůdce, ovšem převažující roli v povaze následku hraje právě predispozice poškozeného.

¹⁰⁵ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 134.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2002, sp. zn. 3 Tdo 399/2002.

K přerušení řetězce příčinné souvislosti by ale došlo pouze v takovém případě, že by samotná predispozice představovala samostatnou a výlučnou příčinu bez ohledu na jednání škůdce.¹⁰⁷ Tato teorie, která v podstatě zakládá škůdci povinnost „počítat“ i s těžším následkem a odpovídat i za něj, je známa i pod pojmem „egg shell skull rule“, volně přeloženým jako „pravidlo skořápkové lebky“.¹⁰⁸

Ačkoli zákon se k problému explicitně nevyjadřuje, dlouhodobě je doktrinálně volen právě výše nastíněný princip „skořápkové lebky“. Nejvyšší soud například judikoval, že „*příčinnou souvislost nelze vylučovat (ani částečně) jen proto, že protiprávní jednání škůdce dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní stav poškozeného*“.¹⁰⁹ V podobném duchu se Nejvyšší soud vyjádřil opět v dalším rozhodnutí: „*existence určitého chorobného stavu, třeba latentního, nemůže vyloučit závěr, že mezi úrazovým dějem a jím vyvolaným následným chorobným stavem je přímá příčinná souvislost*“.¹¹⁰ Na škůdce tak plně dopadá i riziko predispozice poškozeného k těžšímu následku, a za takový případný následek je odpovědný. Škůdce je odpovědný za celkovou újmu na zdraví poškozeného, která byla způsobena jeho (protiprávním) jednáním.

Je nutné podotknout, že v případě uvedené „predispozice“ se nemusí jednat pouze o fyzickou anomálii, ale může se jednat i o okolnost psychickou. Ta může spočívat například v tom, že v důsledku oslabeného duševního stavu (psychická labilita atp.) poškozený není schopen se vyrovnat s nastalou situací a uchýlí se k užívání drog, projeví se u něj deprese apod.¹¹¹

¹⁰⁷ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 11.

¹⁰⁸ BURROWS, A. S. Principles of the English law of obligations. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, [2015]. ISBN 9780198746232, s. 353.

¹⁰⁹ Rozsudek NS ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 676/99.

¹¹⁰ Rozsudek NS ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.

¹¹¹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1711.

2.3.4 Určení náhrady nemajetkové újmy na zdraví

Již výše bylo vícekrát zmíněno, že zdraví je pro člověka neocenitelnou hodnotou, jednou z nejvyšších – ne-li nejvyšší. I proto nelze v případě náhrady újmy na zdraví hovořit o reparační funkci, neboť při ztrátě zdraví (byť dočasné) nelze dosáhnout úplné nápravy. Hovoříme proto o funkci kompenzační.¹¹²

Kompenzována je negativní situace poškozeného, jehož kvalita života je ztrátou zdraví snížena. Cílem je tak poskytnutí pomoci poškozenému. S vědomím, že každý případ je vysoce individuální, postupoval zákonodárce při tvorbě současné úpravy. Ačkoli již, jak jsme zmiňovali, uplynulo poměrně mnoho času od zavedení nové úpravy, pro širší náhled níže stručně shrneme rozdílnosti předchozí a současné úpravy.

2.3.4.1 Stručný rozbor pojetí v ObčZ s přihlédnutím k předchozí úpravě

Zlatou nití odlišnosti předchozí a současné úpravy je opuštění relativně striktní typizace a objektivizace případů a přechod k individuálnímu a subjektivnímu vnímání jednotlivých případů. Tuto skutečnost jsme již v práci mnohokrát nastínili. Ostatně zřejmá je tato snaha i důvodové zprávy k ObčZ.¹¹³

SOZ upravoval problematiku v ustanovení § 444. V odstavci 2. tohoto ustanovení bylo zakotveno zákonné zmocnění pro prováděcí podzákonný předpis.¹¹⁴ Tím byla tzv. bodová nebo oceňovací vyhláška č. 440/2004 Sb. Od zmocnění a prováděcí vyhlášky se následně odvíjel celý systém odškodňování újmy na zdraví. Důvodová zpráva ObčZ zdůrazňuje opuštění koncepce „sazebníku“ (o kterém hovoří

¹¹² VOJTEK: In ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2 s. 1109.

¹¹³ Dz ObčZ.

¹¹⁴ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a Jana SVEJKOVSKÁ. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-423-0.

jako o zjednodušení pro rozhodovací praxi soudů)¹¹⁵, tedy bodové vyhlášky. Bodová vyhláška byla zrušena derogačním ustanovením § 3080 bod 237. a 238. ObčZ. V postupu zákonodárce je patrná záměrná diskontinuita, když je zcela opuštěn systém, který delegoval odškodňování na podzákonný předpis. Již několikrát byl zmíněn záměr o zahrnutí nekonečné variability života, navíc zákonodárce v důvodové zprávě k ObčZ zdůrazňuje fakt, že rozhodování náleží výlučně soudům, a zákonodárná či výkonná moc by do něj neměla (zákony a podzákonnými předpisy) v takové míře zasahovat.¹¹⁶

Bodová vyhláška byla postavena s ohledem na přílohové tabulky, které obsahovaly výčet jednotlivých poškození zdraví a jejich přiřazenou bodovou hodnotu. Ta byla pevně dána na částku 120 Kč. Vynásobením bodové hodnoty tabulkové položky a hodnoty jednoho bodu byla získána částka pro náhradu újmy na zdraví. Bolestné bylo takto upraveno v přílohách č. 1 a č. 3 vyhlášky, částka pro náhradu ztížení společenského uplatnění byla získávána obdobným schématem pomocí příloh č. 2 a č. 4.¹¹⁷

„Pojistný“ mechanismus pro alespoň částečné zohlednění individuálních aspektů jednotlivých případů umožňoval podle § 6 odst. 1 bodové vyhlášky posuzujícímu lékaři zvýšení bolestného jednak až o 50% celkového bodového ohodnocení za předpokladu náročného průběhu léčení, zejména infekce rány mající za následek prodloužení doby léčení, jednak až dvojnásobné zvýšení částky celkového bodového ohodnocení z důvodu mimořádně náročného způsobu léčení (př. dlouhodobé plicní ventilace, dialýza). Bodové ohodnocení ztížení společenského uplatnění bylo možné zvýšit také až o 50 % z důvodu zvlášť těžkých následků poškození zdraví, které omezují nebo výrazně mění dosavadní či předpokládané uplatnění v životě s ohledem na věk poškozeného.¹¹⁸ Modifikovat základní výši náhrady bylo možné pouze podle ustanovení § 7 odst. 3 bodové vyhlášky. Ve „zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele“ mohl

¹¹⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1046.

¹¹⁶ ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 1047.

¹¹⁷ KADLUBIEC, Vojtěch. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Právní rozhledy, 2016, č. 8, s. 267.

¹¹⁸ VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. Soudní rozhledy, 2007, č. 8, s. 294.

soud náhradu přiměřeně zvýšit. Toto opatření bylo cíleno především na situace, kdy existovaly závažné negativní důsledky pro poškozeného.

Soudy ovšem tento modifikační mechanismus zprvu dlouhodobě vykládaly restriktivně a spíše se ho zdráhaly plně využívat.¹¹⁹ Do situace ale částečně zasahoval svými nálezy Ústavní soud, zejména požadavkem, aby mezi přiznanou peněžitou částkou a způsobenou újmou existoval proporcionální vztah. Přiznaná výše odškodnění měla podle Ústavního soudu být založena na objektivních a rozumných důvodech s ohledem na každý konkrétní případ.¹²⁰ Je nutné zmínit, že v této již ustálené dikci Ústavní soud pokračuje nadále i při současné právní úpravě.¹²¹ Postupem času tedy začaly modifikační mechanismy být využívány častěji a Nejvyšší soud vyslovil názor, že původní bodové ohodnocení znalcem tedy ztrácí na významu.¹²² Logickým vyústěním situace, kdy modifikace bodových hodnot byly využívány v mnoha (i méně závažných případech), byly pochyby o udržitelnosti systému bodové vyhlášky.¹²³

Neopomenutelným faktorem byla také skutečnost, že z celoevropského hlediska byly takto určené náhrady nepoměrně nízké.¹²⁴ Zároveň docházelo k určité dvoukolejnosti, když mnoho poškozených volilo za účelem získání plného odškodnění nemajetkové újmy cestu podání dvou žalob. Jedna žaloba směřovala na náhradu za škodu na zdraví dle ustanovení § 444 odst. 1,2 SOZ, na základě které jim byla přiznána částka podle bodové vyhlášky (popřípadě částka navýšená podle modifikačních kritérií), a druhá na ochranu osobnosti podle ustanovení § 13 SOZ. Takový postup ovšem byl nesprávný, neboť se poškozený prakticky domáhal stejného nároku ve dvou různých řízeních, k čemuž se souhlasně vyjádřil i Nejvyšší soud.¹²⁵

¹¹⁹ KADLUBIEC, Vojtěch. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. *Právní rozhledy*, 2016, č. 8, s. 267.

¹²⁰ Nález ÚS ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03; Nález ÚS ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 2955/10; Nález ÚS ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/06.

¹²¹ Nález ÚS ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13.

¹²² Rozhodnutí NS ze dne 25. 11. 2009, 25 Cdo 2370/2007 a ze dne 21. 10. 2010, 25 Cdo 1106/2008.

¹²³ například JUDr. R. Waltr v odlišném stanovisku - NS Cpjn 203/2010.

¹²⁴ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 15, s. 562.

¹²⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010.

Současná úprava (ustanovení § 2958 ObčZ) stanoví, že škůdce odčiní újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikne-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Pokud takto nelze, stanoví se podle zásad slušnosti. Tato kritéria jsou téměř antagonistická k minulému pojetí – jak „plné vyvážení“ bolesti, tak odčinění „podle zásad slušnosti“ jsou poměrně vágní pojmy, které rozhodování soudů rozhodně neulehčují, a vyvolaly tak debatu o tom, zda nejsou naopak až příliš „volné“.¹²⁶ V tomto posunu někteří spatřovali krok správným směrem, který umožní poškozeným domoci se spravedlivěji odškodnění¹²⁷, objevily se ale i opačné názory obávající se přílišné vágnosti a následně aplikačních problémů.¹²⁸

Zákonodárce již od počátku volil směr, ve kterém nechal konkrétní zpřesnění na soudní moci, respektive počítal s postupem, že rozhodovací praxe vytyčí hranice a spolu s literaturou sjednotí nová kritéria pro odškodňování nemajetkové újmy na zdraví. Problém s pouze takovým řešením by ale byla zdlouhavost procesu, který by k unifikaci odškodňování vedl. Navíc si lze představit následky (zejména pro poškozené) spojené s rozlišností soudních rozhodnutí z mezidobí, kdy by byl významně narušený principi předvídatelnosti práva (zakotvený v ustanovení § 13 ObčZ).¹²⁹ Objevily se i názory, že nová koncepce bude znamenat horší vymahatelnost práva v dané oblasti.¹³⁰

Ve snaze vyhnout se přílišné typizaci a návodnosti tak zákonodárce vytvořil v podstatě opačnou situaci, kdy neexistoval žádný konkrétní základní rámec, ve kterém by se soudy (ale i mimosoudní řešení) mohly pohybovat. Také si lze

¹²⁶ ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-231-0, s. 125.

¹²⁷ Například: DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející? Právní rozhledy, 2012, roč. 23, č. 24, s. 809-818.

¹²⁸ Například: ČURÍKOVÁ, Pavla. Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku [online]. Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku :: Bulletin Advokacie. Bulletin advokacie, odborný právnický portál | Domů [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku?browser=mobi>

¹²⁹ KADLUBIEC, Vojtěch. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Právní rozhledy, 2016, č. 8, s. 267 – 273, s. 269.

¹³⁰ MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět? Právní rozhledy, 2008, č. 22, s. 827.

povšimnout, že ustanovení § 2958 ObčZ nijak nezmiňuje nutnost lékařského posouzení, přičemž jen medicínský posudek dokáže újmu člověka pomocí diagnostických metod stav poškozeného spolehlivě popsat a zhodnotit, stejně jako důsledky poškození zdraví.¹³¹ Nicméně i pojmy, se kterými zákon pracuje, lze objasnit.

Jazykovým výkladem ustanovení § 2958 ObčZ lze vyvodit, že prvním požadavkem je plné vyvážení vytrpěné bolesti poškozeného a subsidiárně se pak použijí zásady slušnosti. Ovšem takto zjednodušující výklad by byl možný, pouze pokud by újma byla vždy objektivně měřitelná. Jelikož tomu tak není, je třeba vykládat tyto požadavky nikoli jako vzájemně se vylučující, ale jako vzájemně se doplňující. Jejich komplementarita pak spočívá v tom, že čím méně objektivizačních kritérií pro zjištění újmy je k dispozici, tím více se přihlédne při rozhodování k zásadám slušnosti.¹³² Hledisko slušnosti se však uplatní v určité míře u každého případu.¹³³

V požadavku plného vyvážení bolesti spatřujeme uznání skutečnosti, že bolest vytrpěná každým poškozeným je individuální a jiná. „Plné“ vyvážení je také možné brát jako požadavek na úplné zjištění všech okolností případu, které jsou podstatné pro určení výše odškodnění.

Oproti tomu v případě ztížení společenského uplatnění nelze jednoduše „plně vyvážit“ či plně odčinit způsobenou újmu. Tato hypotéza vychází z premisy, že pro rozumně uvažujícího člověka neexistuje taková peněžní částka, kterou by bylo vyváženo trvalé poškození jeho zdraví, například ztráta hybnosti či části těla.¹³⁴

2.3.4.2 Metodika Nejvyššího soudu

¹³¹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 7.

¹³² BEZOUŠKA: In HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1710.

¹³³ KADLUBIEC, Vojtěch. Kompenzace nemajetkové újmy na zdraví po 1. 1. 2014 – vybrané aspekty (Compensation of Immaterial Damages on Health after 1. January 2014 - Selected Aspects). Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2015, vol. 23, No 17, p. 593-598. ISSN 1210-6410. s. 594.

¹³⁴ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9., s. 6.

Vzniklé legislativní mezery, pro jejíž zaplnění ustálenou judikaturou by byl potřebný neúměrný a příliš velký časový úsek¹³⁵, se chopil Nejvyšší soud vytvořením tzv. Metodiky. Ve spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a s dalšími právníckými a lékařskými profesemi (pod garancí 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy) Nejvyšší soud vypracoval Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) (dále též „Metodika“), kterou posléze dne 12. 3. 2014, vzalo na vědomí občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu.¹³⁶ Metodika byla také zveřejněna na webových stránkách NS89 a publikována ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 63/2014.¹³⁷

Kromě výše nastíněných úskalí nekonkrétní úpravy ObčZ, která dává veškerý důraz na individuální rozhodnutí soudce v každém případě, se objevilo další úskalí v podobě mimosoudního řešení sporů. Pro tyto situace dávala bodová vyhláška poměrně jednoduché vodítko, co se týkalo výše mimosoudní kompenzace. Například při řešení nároků vzniklých z dopravních nehod bylo mimosoudně řešeno kolem 90% všech případů.¹³⁸ Bez stanovení konkrétnějších pravidel by nebyla možná mimosoudní vyrovnání jako za účinnosti předchozí úpravy, a tak by tak pravděpodobně všechny případy končily před soudy, zároveň by však poškození neměli z čeho čerpat jasnější představu o výši náhrady, která jim náleží.¹³⁹ Autoři Metodiky na toto poukazují v části A (preambuli) Metodiky jako na jeden z důvodů, proč považují Metodiku za nutnou.

Metodika je pouze doporučujícím materiálem, nicméně je využívána díky své praktické nezbytnosti jako náhrada bodové vyhlášky. Jelikož zákon s jejím

¹³⁵ DOLEŽAL, Tomáš. Jak odškodňovat nemateriální újmu na zdraví? Principy a východiska. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2015 č. 2, s. 38.

¹³⁶ Nejvyšší soud. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). [online] nsoud.cz. Dostupné na http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

¹³⁷ Nejvyšší soud. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). [online] nsoud.cz. Dostupné na http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

¹³⁸ VLKOVÁ, Jitka. Pojišťovny vyplácejí třikrát vyšší odškodnění. Dělalí si miliardové rezervy. [online]. ekonomika.idnes.cz, 21. dubna 2016 [cit. 3. ledna 2019]. Dostupné na https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/vyssi-odskodneni-za-ujmy-na-zdravi.A160420_220402_ekonomika_ale

¹³⁹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 6-7.

vytvořením nepočítá, není a ani nemůže být Metodika pokládána za závazný právní akt de iure. Podle autorů Metodiky se jedná o doporučující materiál opírající se o komplexní medicínsky pojatou systematiku zdravotních újem, vystihující proporce jednotlivých újem v rámci náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění.¹⁴⁰ Díky autoritativnímu postavení Nejvyššího soudu v hierarchii soudů lze ale vzhledem k doporučení hovořit o jakési závaznosti de facto. Navíc důvodová zpráva k ObčZ sama uvádí možnost vzniku podpůrného (!) materiálu ke stanovování výše náhrady újmy způsobené na zdraví, když uvádí, že: „*Pociťují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*“

Metodika má sloužit při řešení běžných případů, přičemž její autoři nevyklučují možnost, že bude dále přizpůsobována, měněna a doplňována v závislosti na zkušenostech z praxe.¹⁴¹

Je také důležité zmínit, že Metodika „*se vztahuje pouze na dva dílčí nároky na náhradu nemajetkové újmy, a to na bolest a ZSU. Jiné nároky vznikající při ublížení na zdraví zřejmě není možno touto cestou dopracovat, tedy Metodika NS se netýká další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví ani nároků na jednorázovou náhradu třetích osob při usmrcení nebo zvlášť závažném poškození zdraví osoby blízké (§ 2959 ObčZ). Nároky majetkové povahy, tj. ztráta na výdělku, ztráta na důchodu, náklady péče o zdraví, osobu či domácnost poškozeného, rovněž nejsou Metodikou NS řešeny.*“¹⁴² V souladu s výše uvedenými východisky i autoři Metodiky pokládají další nemajetkové újmy za zbytkovou, zcela výjimečnou kategorii, jejíž posuzování by mělo zůstat striktně individuální.

Metodika u bolestného přitom zůstává u bodového hodnocení, zatímco u ztížení společenského uplatnění ho opouští. V případě bolestného je postavena na bodovém principu, kdy pomocí určení zasažené části těla přiřazuje jednotlivým újmám bodové ohodnocení, které následně pomocí koeficientu (hodnoty jednoho

¹⁴⁰ VOJTEK, Petr. Jak se rodí metodika k odškodňování újem na zdraví nového občanského zákoníku. Soudce, 2014, roč. 16, č. 1, s. 3.

¹⁴¹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 12.

¹⁴² VOJTEK, Petr, PÚRY, František. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy. 2017, č. 11-12, s. 346-352.

bodů) stanoví výši odčinění. Pro případ náhrady za ztížení společenského uplatnění je dáno více individuality pro každý případ. Používá se zde totiž metoda procentuálního vyjádření ztížení uplatnění, přičemž stoprocentním snížením společenského uplatnění se rozumí vyřazení poškozeného ze všech životních sfér. Metodika pro náhradu za ztížení společenského uplatnění obsahuje devět kapitol s řadou podkapitol, tudíž i v tomto případě je výpočet poměrně obtížný.

2.3.4.2.1 Bolestné podle Metodiky NS

Metodika je složena ze čtyř částí: část A, tedy preambule slouží jako obecné výkladové vodítko. Část B obsahuje přehled bolestí a jejich bodové ohodnocení. Podle části C, tedy „Aktivity a participace“, posudkový lékař vyhodnocuje ztížení společenského uplatnění v příslušných kategoriích a část D slouží k posouzení všech relevantních kategorií, které mají souvislost se zdravotní újmou poškozeného.

Pro bolestné zachovala Metodika etiologický přístup (zohlednění příčiny) stejně jako zrušená bodová vyhláška. Metodika tak v části B obsahuje tabulku, kde prvním sloupci klasifikuje konkrétní poškození zdraví podle jednotlivých orgánů nebo částí těla a poté ve druhém každému poškození zdraví přiřazuje určitý počet bodů. Takto je nastavena Metodikou proporcionalita mezi jednotlivými bolestivými stavy.¹⁴³

Ačkoli Metodika zachovává bodové hodnocení obdobně jako zrušená bodová vyhláška, jednotlivé bolestivé stavy byly podrobeny odborné lékařské revizi (jak jsme uvedli v začátku podkapitoly, na vzniku Metodiky se podílely i autority z medicínské oblasti), dále byly doplněny nové položky. Vznikl tedy nový přehled

¹⁴³ Nejvyšší soud. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění), část B: Přehled bolesti. [online]. nsoud.cz,]. Dostupné na <[http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/947d380f22da4898c12582470054c5f4/\\$FILE/72908973.pdf/B%20-%20P%C5%99ehled%20bolesti%20-%20Sb%C3%ADrka.pdf](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/947d380f22da4898c12582470054c5f4/$FILE/72908973.pdf/B%20-%20P%C5%99ehled%20bolesti%20-%20Sb%C3%ADrka.pdf)>.

ohodnocení bolesti.¹⁴⁴ Došlo též k aktualizaci bodového ohodnocení i ke změnám proporcí mezi některými jednotlivými bolestivými stavy.

V předchozích podkapitolách jsme uvedli, že bodová vyhláška stanovovala hodnotu jednoho bodu na 120 Kč. Také bylo řečeno, že tato hodnota se začala ukazovat jako nedostatečná, navíc nedocházelo k žádné „valorizaci“ hodnoty bodu v čase a nedostatečnost výše výsledné částky tak byla postupem času více a více markantní. Tomuto chtěli autoři Metodiky zamezit, a proto vytvořili jinou koncepci stanovení hodnoty bodu, a to tak, aby hodnota odškodnění nebyla ztracena v čase. Hodnota jednoho bodu je tak stanovena jako 1% výše průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející roku, v němž nárok na odškodnění vznikl.¹⁴⁵ Průměrná mzda za rok 2018 činila 31.885,- Kč, tudíž vznikla-li bolest v roce 2019, činí hodnota jednoho bodu bolestného 318,85 Kč. Pro porovnání uvedme, že při vzniku nároku v roce 2018 činila hodnota jednoho bodu 295 Kč.¹⁴⁶ Zde tedy vidíme jednoznačnou výhodu poskytující flexibilitu odškodnění. Od upuštění od bodové vyhlášky již díky valorizaci došlo ke zvýšení bodové hodnoty (dle Metodiky) na více než dva a půlnásobek oproti původní hodnotě. Toto zvýšení lze hodnotit jen kladně vzhledem k nárůstu ekonomiky z posledních let a také alespoň částečně vzhledem k vyrovnání se s nepoměrem k úpravě ostatních evropských států.

Výpočet odvozený od konkrétního procentního poměru průměrné mzdy se inspiroval slovenskou právní úpravou, která upravuje odškodňování újm na zdraví zákonem č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia.¹⁴⁷ Tam je hodnota jednoho bodu stanovena na 2 % průměrné mzdy, ale jiné je i nastavení samotného bodového ohodnocení bolestivých stavů.

¹⁴⁴ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9., s. 13.

¹⁴⁵ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 20.

¹⁴⁶ Český statistický úřad. Průměrné mzdy. 4. čtvrtletí 2018
<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2018>

¹⁴⁷ VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. Soudce, 2013, č. 4, s. 4 a násl.

Konečná výše bolestného je určena sečtením bodů jednotlivých položek a vynásobením částkou odpovídající hodnotě bodu, a to se zaokrouhlením výsledné částky na celé koruny. Lékař hodnotí samostatně každý bolestivý stav, který je v příčinné souvislosti s jednáním škůdce. Pokud neobsahuje přehled některé konkrétní poškození zdraví, přistoupí se k výběru položky, která se svou povahou a závažností nejvíce blíží příslušnému poškození.¹⁴⁸

Při hodnocení je třeba také zohlednit, že u bolesti nehovoříme pouze o krátkodobé akutní reakci na poškození zdraví – je třeba počítat i s bolestí vzniklou v důsledku léčby či odstraňování následků újmy na zdraví. Pro přistoupení k posouzení stavu poškozeného je tedy nutná stabilizace stavu poškozeného, tedy jakési alespoň relativní „ukončení“ či uzavření vývoje bolestivosti. Stručně řečeno, poškozený by měl být hodnocen až po relativním ustálení jeho stavu. V hodnocení bolestivých stavů vychází posuzující lékař ze zdravotnické dokumentace, hodnotí samostatně každý jednotlivý bolestivý stav v příčinné souvislosti se škodnou událostí.

Metodika umožňuje posuzujícímu lékaři modifikovat (procentně navýšit) bodovou hodnotu s ohledem na proběhlé komplikace. Metodika rozlišuje čtyři stupně komplikací – lehkou, středně závažnou, závažnou a těžkou.

V případě lehké komplikace je možné základní ohodnocení zvýšit o max. 5 % a jedná se o komplikaci, která vyžaduje krátkodobou léčbu, neprodlouží léčbu pro základní diagnózu, nemá prokazatelný vliv na celkový stav. Středně závažná komplikace vyžaduje dlouhodobou léčbu, může prodloužit léčbu pro základní diagnózu nebo vyžadovat další operaci, a pro posuzujícího lékaře dává možnost zvýšení základního bodového hodnocení do 10 %. Do 15 % je zvýšení základního ohodnocení možné u závažné komplikace, která v akutní fázi prudce zhorší zdravotní stav, vyžaduje intenzivní léčbu lokální nebo celkovou, více reoperací. Nejzávažnější komplikaci označuje Metodika jako těžkou, přičemž tato umožňuje zvýšení základního ohodnocení až o 20 % a jedná se o takovou komplikaci, která přechodně

¹⁴⁸ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 21.

ohrožuje život nebo celkově ohrožuje zdraví.¹⁴⁹ Pro úplnost zde uvedeme, že další zvýšení umožňuje obecné ust. § 2957 ObčZ, podle kterého „*výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné*“ (například obava ze ztráty života u poškozeného, úmyslné jednání škůdce aj.).

Metodika je využívána i pojišťovny, jak uvádí Česká kancelář pojistitelů, přičemž díky Metodice podle ní dochází častěji i k uzavírání dohod o narovnání či akceptaci znaleckého posudku poškozené strany. Tím dochází k „narovnání“ situace uvedené v začátku podkapitoly, tedy situace, kdy bylo prakticky paralyzováno možné mimosoudní řešení.

Nálezem IV. ÚS 3122/15 byla ovšem Metodika podrobena rozsáhlé kritice. Ústavní soud se k ní vyjádřil v tom smyslu, že „*při odčinění újmy nelze rozhodovat na základě tabulkově stanovených bodových počtů, nýbrž výhradně vycházejí z dokazování a se zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal s účinností od 1. 1. 2014 najevo i zákonodárce.*“¹⁵⁰

Systém bodového ohodnocení je problematický, k čemuž přispívá i fakt, že při tvoření Metodiky docházelo v případech některých položek k neshodám mezi jednotlivými odbornými přispěvateli (lékařskými odborníky) a některá bodová ohodnocení jsou tak výsledkem kompromisu. Rovněž není a priori zohledněna například intenzita a délka bolesti u daného poškozeného, což není zcela v souladu se zákonným požadavkem plného nahrazení vytrpěné bolesti.¹⁵¹ Lze tedy předpokládat situaci, kdy posuzující lékař (soudní znalec) vyhodnotí některou situaci jako neproporcionální a z tohoto důvodu překoná bodové hodnocení uvedené v Metodice.¹⁵² Pokud následně soud dostatečně zdůvodní, jakým způsobem bylo výsledné výše náhrady dosaženo (tedy jakým způsobem bylo pracováno s bodovým ohodnocením), lze hovořit o naplnění jak kritéria právní jistoty a předvídatelnosti

¹⁴⁹ Preambule VI. Hodnocení bolesti.

¹⁵⁰ Nález ÚS ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

¹⁵¹ CHMEL, Jan. Návrat bodování újmy na zdraví: Úvahy nad Metodikou Nejvyššího soudu [online]. pravniprostor.cz, 12. května 2014 [cit. 6. února 2019]. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/navrat-bodovani-ujmy-na-zdravi-uvahy-nad-metodikou-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi>

¹⁵² ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 22 – 23.

práva, tak požadavku na individualizaci každého případu.¹⁵³ V případě rozvinutí takové praxe by pak s postupem času mohlo dojít k situaci, že Metodika bude postupně pozbývat funkci (alespoň v případech rozhodovaných soudy) a pro soudní spory se bude možné opřít toliko o rozhodovací praxi.¹⁵⁴ Budoucnost nejspíše leží v dalším prohlubování principu individuality každého případu, jak je zřejmé z jednání zákonodárce i dosavadního vyjádření Ústavního soudu, nicméně nyní se stále ještě nacházíme v „překlenovacím“ období, neboť jak se ukázalo, skokový přechod od tabulkového systému „sazebníku“ k plně individuálnímu hodnocení nebyl možný. Je totiž třeba mít na paměti, že snaha o individualitu bez použití jakýchkoli objektivních měřítek a při absenci dosavadní judikatury vymezující rámec (vzhledem k tomu, že zákonodárce dal najevo významný zájem o diskontinuitu, nelze vycházet pro účely ohodnocení částky z judikatury SOZ) by vedla k nerovnostem a nespravedlnostem.¹⁵⁵ Proto se domnívám, že Metodika nyní velice dobře plní funkci jakéhosi „přemostění“ při přechodu od striktně tabulkového, sazebníkového systému ke koncepci maximální individuality. Jako toto „přemostění“ a doporučující materiál ostatně vnímají Metodiku i autoři a odborná veřejnost, kdy je často (již od počátku fungování Metodiky) poukazováno na skutečnost, že Metodika se bude dále vyvíjet, doplňovat a měnit.¹⁵⁶

Na tomto místě lze upozornit na tendenci odborné veřejnosti obrátit se pro inspiraci též k rakouské právní úpravě, která též používá metodickou pomůcku a následně znalecké posudky, ovšem víc zohledňuje právě individualitu případů, což dokládá například fakt, že každý znalecký posudek dle rakouské právní úpravy musí obsahovat zhodnocení druhu zranění, a podle metodické pomůcky posouzenou délku a intenzitu bolesti a následky bolesti.¹⁵⁷

Jako (obecný) problém Metodiky NS je vnímám také fakt, že podle § 14 odst. 3 ZSS sleduje NS rozhodovací činnost nižších soudů pro jednotné rozhodování

¹⁵³ WALTR, Robert. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví podle nového občanského zákoníku. *Rodinné listy*, 2016 č. 12, s. 28.

¹⁵⁴ WALTR, Robert. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví podle nového občanského zákoníku. *Rodinné listy*, 2016 č. 12, s. 28.

¹⁵⁵ BEZOUŠKA: In HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1708.

¹⁵⁶ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 13.

¹⁵⁷ PAVELEK, Ondřej. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2015, č. 2 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5313>

vydává stanoviska pro sjednocení judikatury v určitých věcech – což lze vyložit jako požadavek sjednocování ex post. Metodika ale ze své povahy sjednocuje rozhodování nižších soudů ex ante.¹⁵⁸

Zde lze ovšem, jako již v předchozích řádcích, argumentovat prostou praktickou potřebou materiálu, jako je Metodika. Absence vodítka, které Metodika představuje, by potenciálně mohla vést k následkům pro mnoho poškozených, spočívajícím v nerovnosti, nerovnoměrnosti a nepoměru jejich odškodňování. Metodika proto byla žádoucí a nutnou reakcí na nový právní stav.

2.3.4.2.2 Ztížení společenského uplatnění podle Metodiky NS

V porovnání s výše uvedeným bolestným, jehož úprava v Metodice do značné míry vychází z předchozí úpravy, se ztížení společenského uplatnění podle Metodiky dočkalo větších změn.

Pro tuto kategorii újmy již Metodika nepoužívá bodový systém. Pro výpočet náhrady byla využita část Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (dále jen „MKF“), která byla vytvořena Světovou zdravotnickou organizací (dále též „WHO“) a členskými státy WHO byla v roce 2001 přijata její konečná podoba pod tímto názvem.¹⁵⁹ K tomuto kroku přistoupili autoři Metodiky ve snaze vytvořit pomůcku, která by dokázala odrazit variabilitu a unikátnost každé jednotlivé újmy, odstranit kumulaci některých položek, které se dopouštěla bodová vyhláška a zároveň lépe vystihnout dopad na společenské uplatnění.¹⁶⁰ K tomu použití MKF přispívá, neboť *„MKF mění filozofii pohledu na člověka – pacienta- s funkční ztrátou (handicapem, poruchou, disabilitou), přináší nový pohled na nemoc či úraz jedince, a to nikoli optikou jeho onemocnění (diagnózy), ale optikou funkčních schopností*

¹⁵⁸ TINTĚRA, Tomáš, Petr PODRAZIL a Pavel PETR. Základy závazkového práva. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-168-7, 2. díl, s. 236.

¹⁵⁹ ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9., s. 25.

¹⁶⁰ Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In: Nejvyšší soud ČR [online]. Brno, 2014.

*(míry jeho začlenění do života, schopnosti pracovat, sportovat apod.) vypovídající zároveň o kvalitě života.*¹⁶¹

Metodika vychází zejména ze třetí části MKF, nazvané Aktivity a participace, kde jsou hodnocena omezení poškozeného v rámci aktivit běžného života. Jako aktivita je popsána činnost, kterou jedinec sám vykonává, bez použití speciálních pomůcek. Participací se rozumí zapojení jedince do životních a sociálních činností s využitím různých faktorů prostředí. V obsáhlé a medicínsky zaměřené¹⁶² části C Metodiky nalezneme tabulkové zpracování právě těchto činností, rozdělených do devíti kapitol podle základních oblastí společenského uplatnění (učení se a aplikace znalostí, všeobecné úkoly a požadavky, komunikace, pohyblivost, péče o sebe, život v domácnosti, mezilidská jednání a vztahy, hlavní oblasti života, život komunitní, sociální a občanský). Relativní váha všech kapitol je stejná.¹⁶³ Vzhledem k počtu devíti kapitol a řadě podkapitol je výpočet náhrady za ztížení společenského uplatnění podle Metodiky poměrně dost obtížný.

Posuzující lékař může k hodnocení opět přistoupit až po relativním ustálení zdravotního stavu poškozeného (doba, která je k ustálení stavu nutná, se u každého poškozeného liší a není nijak definována, zpravidla se jedná o jeden rok, spíše výjimečně i delší, až dva roky¹⁶⁴). Datum ustálení zdravotního stavu představuje datum vzniku nároku odškodnění ztížení společenského uplatnění a od něj se také počítá promlčecí lhůta.¹⁶⁵

Pro výpočet je stěžejní procentuální snížení možnosti výkonu dané činnosti (procentuální omezení činnosti). Procentuální omezení činnosti se vynásobí vahou dané podkapitoly a následně je součin vynásoben vahou kapitoly. Při určení stupně omezení v dané oblasti se vždy přihlíží k osobním poměrům poškozeného tak, aby bylo zohledněno zhoršení oproti jeho předchozímu stavu.

¹⁶¹ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 29.

¹⁶²ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 33.

¹⁶³Část D Metodiky – Technická část.

¹⁶⁴VOJTEK, Petr. Jak se rodí metodika k odškodňování újem na zdraví nového občanského zákoníku. Soudce, 2014 č. 1, s. 4 a násl., s. 4.

¹⁶⁵ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 44.

Pro popsanou koncepci je třeba určit tzv. výchozí rámcovou částku, která by představovala náhradu pro případ úplného vyřazení člověka ze společenského uplatnění (výsledná procentní hodnota je tedy 100 %). Jedná se pomyslně o hodnotu lidského života, který je zmařený, ale neskončený, kdy člověk ztrácí uplatnění ve všech sférách společenského zapojení – takovým stavem je například přežívání poškozeného ve vegetativním stavu. Výchozí rámcová částka je stanovena na 400-násobek průměrné měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného (tedy kdy je možné přistoupit k vyčíslení nároku).¹⁶⁶ Pro rok 2019 se jedná o částku 12 754 000 Kč.¹⁶⁷ O rok dříve byla částka přibližně 11 800 000 Kč¹⁶⁸, znovu tedy můžeme vidět přínos vyjádření částky nikoli fixní hodnotou – valorizaci náhrady.

Obdobně jako u bolestného může být výsledná částka vypočtená podle Metodiky navyšována. Navýšení již není kompetencí znalce, ale soudu. Důvodem na straně poškozeného může být věk anebo výjimečně intenzivní zapojení do aktivit (tzn. ztráta skutečně výjimečné budoucnosti – kariéry). Důvodem na straně škůdce může být opět dle ust. § 2957 ObčZ důvod hodný zvláštního zřetele. Důvody dané ustanovením § 2957 ObčZ jsou natolik rozličné a individuální, že není možné je jakoukoli exaktní numerickou metodickou pomůckou postihnout a Metodika se jim nevěnuje.

Modifikace z důvodu věku poškozeného je možná ve významu zvýšení i snížení základní části. Základní premisou je, že člověk obvykle dosahuje vrcholu svého společenského zapojení ve věku 45 – 55 let. Do tohoto věku je tak možné zvýšení základní částky, zjednodušeně můžeme říci, že čím mladší člověk je, tím větší zvýšení základní částky Metodika umožňuje (například pro 0 – 24 let se jedná až o 30 – 35% navýšení). Oproti tomu se však tvůrci Metodiky museli vyvarovat tomu, aby člověk paušálně pouze z důvodu věku získal mnohonásobně vyšší náhradu. Rovněž je třeba přihlídnout k faktu, že mladší člověk se dokáže

¹⁶⁶ VOJTEK, Petr. Jak se rodí metodika k odškodňování újem na zdraví nového občanského zákoníku. *Soudce*, 2014 č. 1, s. 4 a násl., s. 5-6.

¹⁶⁷ Český statistický úřad. Průměrné mzdy. 4. čtvrtletí 2018. [online]. <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2018>

¹⁶⁸ Český statistický úřad. Průměrné mzdy. 4. čtvrtletí 2017. [online]. <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2017>

s poškozením lépe vyrovnat.¹⁶⁹ Proto je voleno navýšení základní částky pouze v řádu desítek procent.

Dalším zmíněným faktorem na straně poškozeného je míra zapojení do aktivit. Zde opět modifikací může dojít ke zvýšení i snížení základní částky. Opět se modifikace pohybuje v řádu desítek procent, a to od snížení základní částky až o 20 % v případě prakticky žádného zapojení do společenských aktivit, až do zvýšení základní částky až o 30 % v případě zcela mimořádného společenského zapojení. I zde byla možnost modifikace přizpůsobena tomu, že není možné říci, že újma vysoce aktivního člověka je násobně vyšší než újma člověka, který se do společenských aktivit v takové míře nezapojuje. Je totiž nutné si uvědomit ztrátu možnosti volby, kdy zdravý člověk může o míře svého zapojení v podstatě svobodně rozhodovat, zatímco újma ho o tuto možnost (svobodou vůli) připraví. Stejně tak mohl méně aktivní člověk své zapojení před utrpěním újmy již plánovat, a opět o tuto možnost uskutečnění přijdou. Metodika tedy stejně jako v případě věku citlivě a vhodně zohledňuje kritéria věku a společenského zapojení, přitom je ovšem nepaušalizuje a nestanovuje ani extrémně excesivní možnosti snížení či zvýšení základní částky.

Metodika stanovuje i horní hranici pro výslednou částku po veškerých modifikacích – tato částka by neměla přesahovat dvojnásobek výchozí rámcové částky. Pro letošní rok tak, s ohledem na výše uvedené, činí 25 508 000 Kč. S ohledem na zkušenost z předešlé úpravy, kde modifikace v závěru vedly k násobnému navyšování částek a prakticky tak zcela měnily systém určování náhrad a narušovaly předvídatelnost práva, došli autoři Metodiky k závěru, že dvojnásobek základní částky je částka dostatečná k pokrytí všech eventualit a zároveň postačující k odlišení specifík jednotlivých případů.¹⁷⁰

K úskalí ztížení společenského uplatnění podle Metodiky lze uvést stejnou relativní váhu všech kapitol i v rámci kapitol obsažených domén, které neodpovídá běžnému životu, jelikož například komunikace či pohyblivost je ze své podstaty vnímána jako zapojení do života elementárnější než například občanský a komunitní

¹⁶⁹ TINTĚRA, Tomáš, Petr PODRAZIL a Pavel PETR. Základy závazkového práva. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-168-7, 2. díl, s. 237.

¹⁷⁰ WALTR. In ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PŮRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9., s. 18.

život.¹⁷¹ Je objektivně zřejmé, že například znemožnění sportovních aktivit není postaveno na rovno znemožnění schopnosti sám se umýt. Znemožnění stěžejních úkonů ale vzhledem k výpočtům bude moci být oceněno stejně, jako méně podstatných úkonů.¹⁷² Namísto váženého průměru, zmiňovaného autory Metodiky, tak ve výsledku získáváme průměr aritmetický.¹⁷³ Těchto nedokonalostí jsou si opět vědomi i autoři Metodiky a podotýkají, že Metodika je vodítkem „do začátku“ a bude se s ohledem na vývoj judikatury měnit a přizpůsobovat i co do relativních vah jednotlivých kapitol a domén.¹⁷⁴ Je však otázkou, jak rozsáhlé judikatury by bylo třeba k upravení všech oblastí společenského uplatnění. Navíc je diskutabilní, zda pramenem pro tyto úpravy by neměla být spíše odborná činnost například z oblasti psychologie, sociologie apod., spíše než analýza soudních rozhodnutí.

Pokud by se však podařilo překonat tuto nerovnováhu mezi jednotlivými položkami, dalo by se říci, že Metodika pro ztížení společenského uplatnění poskytuje ideální koncepci pro vygenerování odškodnění „na míru“ každému poškozenému a jeho trvalému omezení. K sofistikovanosti významně přispělo použití MKF.

2. 3. 4.2.3 K otázce znalců dle Metodiky Nejvyššího soudu

V souvislosti s Metodikou je také nasnadě téma soudních znalců, kteří by vůbec měli vytvářet soudu podklady pro stanovení patřičné výše peněžitého odčinění nemateriální újmy. K tomuto samotná Metodika doporučuje, aby byli využíváni znalci z oboru „stanovení nemateriální újmy na zdraví“. V rámci znaleckého oboru

¹⁷¹ MALIŠ, Daniel. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus [online]. epravo.cz, 14. duben 2015. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravipodruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>.

¹⁷² KADLUBIEC: Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu, s. 272.

¹⁷³ MALIŠ, Daniel. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus. [online]. epravo.cz, 14. dubna 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-podruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>

¹⁷⁴ ŽDÁREK. In ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a František PŮRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze: C.H. Beck, 2015. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9, s. 38.

zdravotnictví bylo Ministerstvem spravedlnosti ustanoveno nové odvětví speciálně pro stanovení nemajetkové újmy a podle Metodiky budoucí lékař - znalec musí absolvovat nadstavbový kurz „Odškodňování újem na zdraví podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník“.¹⁷⁵ Těchto je však poměrně velmi málo, a navíc například v případě bolestného, kdy Metodika od předchozí praxe v podstatě mnoho nezměnila, vyvstávají i pochybnosti, zda je takto specializovaných znalců třeba.

Vyjádřil se k tomu například rozsudek KS v Praze z 23. 5. 2017, sp. zn. 25 Co 153/2017¹⁷⁶, když judikoval, že při dodržení všech postupů a metod stanovených v Metodice je možné, aby ve sporu o náhradu za vytrpěnou bolest posudek ke stanovení výše bolestného podle Metodiky NS k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podal znalec, který není znalcem jmenovaným pro obor zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví.

K problematice znalců se dále vyjádřil také Vrchní soud v Olomouci v rozsudku 4 Tmo 2/2016, a to příkloněním se k názoru, že při stanovení újmy není třeba, aby znalec z oboru stanovení nemateriální újmy na zdraví byl specialistou v oboru nemateriální újmy, respektive aby obor, do kterého zasahuje poškození oběti, nebyl kmenovým oborem znalce v oboru stanovení nemateriální újmy na zdraví.

2.3.5 Úprava v zákoníku práce a služebním zákonu

Jelikož nemateriální újma na zdraví prostupuje mnohá právní odvětví, považují za vhodné pro komplexnost práce níže uvést stručně i pojetí nemateriální újmy na zdraví a jejího odškodnění v zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.) a služebním zákonu (zákon č. 361/2003 Sb.)

¹⁷⁵ Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). In: Nejvyšší soud ČR [online]. Brno, 2014

¹⁷⁶ KS v Praze, sp. zn. 25 Co 153/2017

2.3.5.1 Úprava v zákonu č. 262/2006 Sb., zákoník práce

V první řadě v souvislosti s pracovním právem lze zmínit ustanovení ObčZ dotýkající se problematiky pracovního práva v souvislosti s újmou na zdraví. Náhrada je poskytována formou peněžitého důchodu. Peněžitý důchod představuje pravidelné opakující se plnění ve formě peněz. Předmětná ustanovení ObčZ (§ 2962 - 2964) na sebe navazují, když se nejprve věnují kompenzaci výpadku na výdělku poškozeného po dobu pracovní neschopnosti, následně kompenzují případné snížení výdělku poškozeného po skončení pracovní neschopnosti. Snížený výdělek poškozeného po dobu pracovní neschopnosti a po skončení pracovní neschopnosti může mít vliv na výši přiznaného důchodu, na což je také v ObčZ pamatováno v samostatném ustanovení o náhradě za ztrátu na důchodu (ustanovení § 2964 ObčZ).

Obecně se zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce (dále též „ZP“) věnuje problematice náhrady majetkové a nemajetkové újmy v části jedenácté¹⁷⁷ (§ 248 – 275). V roce 2015 prošla tato část poměrně rozsáhlou novelizací, která reflektovala i nový ObčZ.

Stejně jako v ObčZ najdeme v ZP stanovení prevenční povinnosti. Ta je rozvedena hned v úvodních ustanoveních jedenácté části ZP.

Pracovním úrazům a nemocem z povolání se věnuje díl pátý zmíněné jedenácté části ZP. Rozsah náhrady škody a nemajetkové újmy a zproštění se povinnosti k náhradě je pak upraven v jeho prvním oddíle¹⁷⁸ v ustanoveních § 269 až § 271.

Nejprve je stanoveno, že zaměstnavatel je povinen nahradit nemajetkovou újmu vzniklou při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním (ustanovení § 269 odst. 1). V dalších odstavcích tohoto ustanovení jsou řešeny též specifické nemoci z povolání.

Dále je v ustanovení § 270 upraveno možné zproštění se odpovědnosti zaměstnavatele, tzv. liberační důvody. Stručně je lze shrnout jako porušení pracovních předpisů a stav vlivu návykových a omamných látek na straně zaměstnance.

¹⁷⁷ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹⁷⁸ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

S ohledem na ochranu zaměstnance coby strany v postavení slabšího jsou liberační důvody stanoveny poměrně jasně a restriktivně a neuznává se domáhání se obecné prevenční povinnosti na straně zaměstnance – tj. není dle odst. 4 ustanovení § 270 ZP možné, aby se zaměstnavatel zprostil povinnosti náhrady nemajetkové újmy pouze s odkazem na všeobecná prevenční ustanovení.

Dle ustanovení § 271 ZP se zaměstnavatel nemůže uvedené povinnosti zprostit v případě, že zaměstnanec odvracel škodu hrozící zaměstnavateli, či ohrožení života a zdraví, které nezavinil.

Ustanovení § 271 (písmena a) -f) ZP upravuje druhy náhrad. Těchto druhů rozlišuje ZP šest:

- náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti
- náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti
- náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění
- náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením
- náhrada věcné škody
- v posledním písmeně tohoto ustanovení je zmíněna ztráta na důchodu, která podle ZP není škodou.

Ustanovení § 271 ZP dále pokračuje čtyřmi písmeny upravujícími náhrady v případě úmrtí zaměstnance: náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením a náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem, náhrada nákladů na výživu pozůstalých, jednorázové odškodnění pozůstalých a náhrada věcné škody.

K úplnosti lze zmínit také ustanovení § 275 odst. 1 ZP, který rovněž nese podobnost s již rozebíranou dikcí ObčZ: „Zaměstnavatel je povinen nahradit zaměstnanci škodu nebo nemajetkovou újmu, a to v penězích, pokud škodu neodčiní uvedením v předešlý stav.“

Pro účely provedení bylo podle ustanovení § 271c odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění zákona č. 205/2015 Sb. vydáno nařízení vlády ze dne 12. října 2015 o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, 276/2015 Sb. NV č. 276/2015 Sb.

používá bodový systém ohodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění. Podle ustanovení § 3 tohoto nařízení činí hodnota jednoho bodu 250 Kč.

2.3.5.2 Úprava v zákonu č. 361/2003 Sb., služební zákon

V návaznosti na ustanovení § 104 odst. 2 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (služební zákon), kde je náhrada škody upravena v části sedmé, byla vydána vyhláška Ministerstva vnitra 277/2015 Sb. (vyhl. MV 277/2015 Sb.).

Lze konstatovat, že i ve služebním zákonu se lze setkat se zakotvením prevenční povinnosti, a to v ustanovení § 93 a § 4 (povinnosti jak ze strany bezpečnostního sboru, tak příslušníka.)

Již v ustanovení § 1 je stanoveno, že vyhláška MV 277/2015 Sb. stanoví výši náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění způsobené služebním úrazem nebo nemocí z povolání, postup při určení její výše v jednotlivých případech a postup při vydávání lékařského posudku.

Co se týče náhrady za bolest, ustanovení § 2 vyhlášky MV 277/2015 Sb. stanoví, že tato náhrada se poskytuje ve výši dle příloh 1 a 2 vyhlášky.

K náhradě za ztížení společenského uplatnění ustanovení § 3 277/2015 Sb. praví, že se náhrada určuje podle sazeb bodového ohodnocení stanoveného v příloze č. 3 nebo 4 vyhlášky, a to za následky újmy na zdraví, které jsou trvalého rázu a které mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě.

Stejně jako bylo popsáno u úpravy ObčZ, i dle předmětné vyhlášky lze bodové hodnocení provádět až při relativně ustáleném stavu poškozeného. Ustanovení § 7 vyhlášky stanoví hodnotu jednoho bodu na 250 Kč. Přílohy vyhlášky jsou v tabulkové formě.

Hodnota jednoho bodu je stanovena fixně obdobně jako v NV 276/2015 Sb. Zde s přihlédnutím k předchozím kapitolám věnujícím se úpravě v ObčZ, respektive v Metodice NS spatřujeme prostor pro vylepšení úpravy – fixní hodnota jednoho bodu, která není upravována v čase, ztrácí postupem času svoji hodnotu (nedochází k její valorizaci) a tak de facto s každým rokem mají vypočtené náhrady pro

poškozené nižší hodnotu. Domnívám se, že by proto vzhledem k poškozeným bylo spravedlivé, aby zákonodárce zakotvil valorizaci pro hodnotu bodu i do těchto prováděcích předpisů, neboť v civilněprávní oblasti se vyvíjející se hodnota bodu dočkává kladných ohlasů. Zároveň pomáhá předcházet vzniku obdobné situace, jaká byla těsně před účinností ObčZ, a tedy, že fixní částka jednoho bodu (tudiž celkově částky odškodnění) značně pokulhávaly za úrovní odškodnění v okolních státech i za očekávanou úrovní vzhledem k ekonomice.

2.4 Souhrnně k výše uvedenému

Pokud bychom měli z výše uvedeného učinit závěr o současném pojetí nemajetkové újmy na zdraví a jejího odškodňování, je nutno říci, že ačkoli již uplynulo několik let od zavedení nové úpravy, stále se ještě nacházíme v pomyslném překlenovacím období. Diskontinuita mezi předchozí a současnou úpravou byla podle záměru zákonodárce téměř „protipólová“, a proto lze očekávat, že délka přemostovacího období bude relativně větší. Také hledání způsobů, jak nejlépe přivést nové pojetí k životu, je obtížné. Jako pozitiva lze hodnotit větší individualizaci hodnocení jednotlivých případů, ke které přispěla i nová, nekonkrétní kategorie dalších nemajetkových újem, s přihlédnutím k Metodice také valorizaci některých složek odškodnění a obecně vývoj částek odškodnění tak, že nyní se nachází spíše nad celoevropským průměrem a dále již nepokulhávají. Možná vylepšení do budoucna spočívají v sofistikovanějším a hlubším zapojení individualizace jednotlivých případů, například lepším systémem rozlišení jednotlivých překážek společenského uplatnění, nebo dokonce úplným vymizením použití Metodiky NS či obdobných tabulkových či bodových metodických pomůcek. Osobně se však domnívám, že metodická pomůcka je pro soudy a i pro poškozené velice přínosná a dobře naplňuje požadavek předvídatelnosti práva (a to i přesto, že byla podrobena kritice Ústavního soudu a de facto navazuje částečně svým obsahem a svojí povahou na zrušenou bodovou vyhlášku). Je třeba si uvědomit, že existence nějakého vodítka je zárukou hlavně pro poškozeného, jehož dobro je hlavním cílem. Dobrým řešením by tak bylo s určitým časovým odstupem opět za spolupráce jak právnícké, tak lékařské odborné veřejnosti zpracovat revizi Metodiky a zpracovat do ní poznatky z již uplynulých let, případně zcela změnit některé části. Dá se očekávat, že i nadále bude zasahovat do problematiky také judikatura, a to i v podobném duchu jako přelomový nálezn Nejvyššího soudu 2245/2017, který vyjasnil některé problémy hmotné i procesní nové úpravy (tři samostatné nároky, vymezení jednotlivých nároků újmy na zdraví).

3. Shrnutí a úvahy de lege ferenda

Jestliže zlatou nití úpravy nemajetkové újmy na zdraví popsané podle ObčZ byla snaha o individualizaci případů, postupující kroky vývoje právní úpravy, u adhezního řízení bychom za tuto zlatou nit mohli označit důraz na prohlubování práv a možností poškozeného. V dnešním pojetí je poškozený procesní stranou s poměrně širokou škálou práv (i povinností).

Jaké by tedy mohly být další kroky ve vývoji úpravy? Pro poškozeného by bylo příznivější, kdyby soud dostal možnost přiznat mu náhradu nemajetkové újmy (aj.) ve vyšší míře, než v jaké poškozený uplatnil nárok. Poškozený v adhezním řízení vyčísluje svůj nárok de facto „sám“, a dá se očekávat, že takové řízení je pro něj beztak zátěží, není pak ojedinělé, že poškozený svůj nárok vyčíslí neúplně, opomene uvést některou položku apod.

Obzvláště u újmy na zdraví je pak vyčíslení újmy velice složité, což jsme již demonstrovali v části práce zasahující do občanskoprávní úpravy. Současná úprava tedy dle mého názoru nezohledňuje dostatečně to, jak velkým požadavkem na poškozeném je, aby zcela správně během řízení vyčísлил svůj kompletní nárok. Lze argumentovat tím, že poškozený může být samozřejmě v adhezním řízení zastupován a má procesní práva, nicméně poškozený, kterému bylo uškozené trestným činem, nezdědka není s to vynakládat časové a finanční prostředky v takové míře, aby dosáhl stoprocentní efektivity. Dále i v případech, kdy poškozený postupuje zcela správně a například předloží znalecký posudek podle Metodiky, soud má též možnost pouze vyšší přiznané náhrady snížit, a nikoli zvýšit, i v případech, kdy by zvýšení bylo vhodné.

Setkala jsem se v rámci své praktikantské práce v advokacii též s případy, kde nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví nebyl v adhezním řízení ani vznesen, přestože by nejspíš mohl být uplatňován. Jednalo se o týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 2 TrZ, přičemž poškozenými byly osoby nezletilé, kterým byl pro řízení jmenován opatrovník. Tento uplatnil pouze nároky nemajetkové újmy psychické, ovšem nijak nereflektoval zranění způsobená fyzickým týráním ve formě bolestného, ačkoli zranění týraných osob byla dobře prošetřena a zdokumentována.

Dále by bylo dle mého názoru žádoucí upravit možnost podání odporu proti trestnímu příkazu poškozeným. Trestní příkaz v současnosti představuje řešení až dvou třetin případů. Pokud však soud rozhodne o nároku poškozeného nesprávně nebo nerozhodne i o řádně a včas uplatněném nároku poškozený nemá prostředky, jak se bránit. Podání odporu poškozeným by mohlo najít inspiraci v úpravě podání odvolání.¹⁷⁹

Další možností *de lege ferenda* by bylo v návaznosti na uvedený náleží Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 zavedení institutu navrácení lhůty podle ustanovení § 61 odst. 1 TrŘ i pro poškozeného – a to přímo zákonnou formou, nikoli jen tak, jak ústavně konformním výkladem nabídl Ústavní soud. Oproti názoru, že tento institut, náležející v současné době toliko obviněnému a jeho obhájci, je projevem *favor defensionis*, v předmětné kauze dal Ústavní soud přednost výkladu, podle něhož by měla tato možnost být přiznána i poškozenému v rámci zásady procesní rovnosti. Ústavní soud se však zdržel své možnosti zasáhnout zrušením napadaných ustanovení a ponechal tyto kroky na zákonodárci, přičemž je označil za žádoucí.

¹⁷⁹ Obdobně i BERANOVÁ, Andrea. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení *de lege ferenda*. Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226, ISSN 1213-5313, s. 226

4. Závěr

Dostane-li se člověk do situace, ve které mu byla způsobena újma na zdraví, jak a jak nejlépe se může domoci svých práv? Tato otázka je pro práci stěžejní. Pro zjednodušení situace poškozeného byla zavedena možnost uplatnit svá práva v adhezním řízení (aby byl „osvobozen“ od nutnosti obracet se k občanskoprávnímu řízení), nicméně v praxi tato možnost naráží na mnoho překážek a komplikací. Komplikace vidím jak na straně poškozeného, tak na straně trestního soudu, před nímž je řízení vedeno.

Pro poškozeného je v adhezním řízení komplikované dbát na všechna svá práva a neopomenout uplatnit nárok v kompletním, správně vyčísleném a úplném rozsahu. Zmínili jsme, že v adhezním řízení by (analogicky zejména s ohledem na zásady uvedené v zákoně o obětech) měly orgány činné v trestním řízení poškozeného o jeho právech a povinnostech poučovat opakovaně, srozumitelně a v dostatečném rozsahu. Nicméně se domnívám, že v praxi přes veškerou snahu není vždy možné dosáhnout úspěchu. Nemožnost soudu přiznat poškozenému více než jím uplatněný nárok pak značně limituje možnosti narovnání takových situací (ostatně již bylo toto zmíněno již výše).

Z hlediska soudu je adhezní řízení komplikovaným úkolem, neboť má ve své podstatě nahradit občanskoprávní řízení, ale to vše při zachování postupu trestního řízení s tím, že ho koná trestní soud. Taková situace často ústí v jakousi zoufalost soudu, který shledá, že nemůže provést dostatečně kvalitně postupy týkající se nároku poškozeného, a toho poté „jednoduše“ odkáže s nárokem do občanskoprávního (jiného) řízení.

Soudy přitom tuto možnost využívají i tam, kde není řízení natolik složité, aby nemohlo rozhodování o nároku poškozeného proběhnout v rámci adhezního řízení, anebo přiznají nárok z části a se zbytkem poškozeného odkážou na občanskoprávní řízení. Neochota soudů zabývat se nároky uplatněnými v adhezním řízení může pramenit z vysokého zatížení soudů, dále ze skutečnosti, že trestní soudy se ostýchají více zapojovat do náplně patřící občanskoprávním soudům, ze snahy urychlit řízení o samotném trestném činu na úkor nároku poškozeného. Podstatou

trestního řízení je rozhodnutí o vině a trestu a lze pochopit „nevůli“ některých soudů k určitému měnění podstaty toho. Soudy pak odůvodní svůj postup poměrně jednoduše, viz například již zmiňovaný rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 3. 2019, sp. zn. 10 To 14/2019: *„Úkolem trestního soudu je pak rozhodovat v adhezním řízení (přiznávajícím výrokem dle § 228 TrŘ) jen v nesporných případech, neboť dominantní rolí trestního řízení je rozhodování o vině pachatele, jeho postihu, a případně o uložení ochranných opatření.“* Proti této argumentaci v zásadě není možno oponovat.

Osobně se nicméně domnívám, že adhezní řízení je kromě „občanskoprávního řízení vtěleného do trestního“ třeba vnímat i jako provádění zásad trestního práva a jeho účelu – chránit zájmy společnosti. Například v souladu se zásadou humanismu je nutné chránit práva obětí a právě svěřením jim možnosti rychleji se domoci odškodnění lze chápat právě tak.

Výše bylo řečeno, že adhezní řízení má nahradit občanskoprávní řízení, nicméně praxe ukazuje, že namísto toho stojí obě řízení vedle sebe. Jako důvod toho můžeme vidět velké rozlišnosti jednotlivých řízení, které se zatím soudní praxi nepodařilo zcela účinně překlenout. Již mnohokrát jsme uvedli, že podstatou trestního řízení je vina a trest, nikoli nárok poškozeného, a bezpochyby není žádoucí a snad ani možné toto měnit – stejně tak jako fakt, že se nejedná o řízení rovných stran jako před civilním soudem. Rovněž přestože poškozenému již je přiznán široký katalog práv, stále (a logicky se zásadami trestního řízení) není poškozený tak chráněn, jako obviněný. Zatímco v trestním řízení se presumuje nevina, v občanskoprávní úpravě ObčZ zavádí presumpci nedbalosti. A tak zatímco trestní řízení zkoumá jednání obviněného individualizovaně, zda a jak obviněný měl či mohl v konkrétním případě jednat atd., občanskoprávní řízení si „vystačí“ u tvrzeného škůdce s optikou očekávaného jednání průměrného člověka. Všechny uvedené odlišnosti pak komplikují praktické užití adhezního řízení tak, jak bylo zamýšleno.

Z poznatků praxe se jako nejefektivnější řešení pro poškozeného jeví uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy jak v adhezním řízení, tak v občanskoprávním řízení, přičemž k občanskoprávnímu soudu je třeba požádat o přerušení řízení do rozhodnutí výsledku jiného řízení (pokud tak není učiněno, soudy v praxi pro

překážku litispendence civilní řízení zastavují). Řádným uplatněním nároku poškozeného v trestním řízení se zároveň staví promlčecí lhůta, což již bylo zmíněno v podkapitole 1.4.3. Doporučení praxe uplatňovat nárok raději „obojetně“ pramení i z toho, že v adhezním řízení může být nárok uplatněn (chybně) proti jiné osobě, než která nese odpovědnost z občanskoprávního hlediska, což též pro poškozeného může znamenat problémy. Lze jako příklad uvést situaci, kdy při dopravní nehodě bude v trestním řízení nárok uplatněn proti řidiči vozidla, nicméně z občanskoprávního hlediska ponese odpovědnost provozovatel vozidla. Uplatnění nároku proti řidiči nebude stavět promlčecí lhůtu vůči odpovědnosti provozovatele. Z uvedených důvodů tedy praxe (zejména advokátní) doporučuje raději uplatnit nárok zdvojeně.

Jako nevýhody tohoto doporučení bychom však mohli uvést možné zahlcování soudů a samozřejmě zvýšenou finanční i časovou náročnost pro poškozeného. Pokud je poškozený zastoupen advokátem, mělo by být na tom, aby poškozeného v plném rozsahu informoval o možných nákladech spojených s uplatněním nároku. Navíc je ale dvojitě uplatňování rovněž velkou psychickou zátěží pro poškozené a setkala jsem se s nemálo případy, ve kterých se poškození, kteří byli odkázáni na občanskoprávní řízení, rozhodli k uplatnění nároku v občanskoprávním řízení nepřistoupit, neboť nechtěli (nebyli schopni) podstupovat psychickou zátěž, kterou obnáší soudní řízení a zejména rozsáhlé dokazování v něm. Dle mého názoru by určitým řešením bylo zjednodušení uplatnění nároku v civilněprávním řízení a ulehčování poškozenému v něm. Jako projev této tendence ostatně můžeme spatřovat například osvobození od soudního poplatku pro řízení ve věcech újmy na zdraví (ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) zákona č. 549/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů).

Obecně lze shrnout, že v období poslední zhruba dekády se v předkládané problematice událo mnoho (i turbulentních) změn, se kterými se v současnosti praxe stále vypořádává a k podniknutí dalších kroků zejména v rámci možných zákonných úprav je třeba přistupovat holisticky. Pokud totiž nahlížíme jen na jednotlivé prvky, vidíme v nich vlastnosti, které nejsou zjevné u problematiky jako celku a zároveň celek vykazuje takové vlastnosti, které jednotlivé jeho prvky nikoli – ať už se jedná o propojení a rozdílnosti používaných pojmů, rozdíly v principech jednotlivých řízení

či v právech a postavení jejich účastníků, vždy je nutné nahlédnout optikou obou prolínajících se prvků (trestního i civilního). Nicméně osobně se domnívám, že prováděné změny by se i nadále měly držet principu jednak individuálního přístupu ke každému případu újmy na zdraví, a jednak maximálního šetření práv poškozeného.

Seznam použitých zkratek

TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o protiprávních činech spáchaných mladistvými a o soudnictví ve věcech mládeže (o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
SOZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZP	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZSS	Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Bodová vyhláška	Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů Náhradové nařízení Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené úrazem nebo nemocí z povolání
Metodika (NS)	Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, kterou vzal na vědomí Nejvyšší Soud České republiky ze dne 12. 3. 2014 ÚS Ústavní soud České republiky NS Nejvyšší soud České republiky
Dz	důvodová zpráva
ÚS	Ústavní soud České republiky
NS	Nejvyšší soud České republiky
VS	Vrchní soud
KS	Krajský soud

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ACHOUR, Gabriel a Martin PELIKÁN. Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích. Ostrava: Key Publishing, 2015, Právo (Key Publishing), 276 s. ISBN 978-80-7418-231-0.

BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL, Tomáš BĚLINA a kolektiv. Zákoník práce. Komentář, 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, 1610 s. ISBN 978-80-7400-290-8.

BURROWS, A. S. Principles of the English law of obligations. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2015, 480 s. ISBN 9780198746232.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar a Olga SOVOVÁ. Trestní právo a zdravotnictví. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2000. Studijní texty (Orac), 183 s. ISBN 80-86199-75-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 8024720142.

DRAŠTÍK, Antonín a Karel HASCH. Souhrnný rejstřík Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ve věcech trestních 1962-2010. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 864 s. ISBN 978-80-7357-696-7.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ, Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část, 2. aktual. a doplněné vyd., Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2016, 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3.

ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. Trestní právo procesní. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2015, 928 s. ISBN 978-80-7478-750.

GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 343 s. ISBN 978-80-8647-385-6.

HARVÁNEK, Jaromír a kol. Teorie práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 440 s. ISBN 978-80-7380-104-5.

HULMÁK, Milan. Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář. Praha: C.H. Beck, 2014, 2080 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

CHROMÝ, Jakub. Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová a nová právní úprava v České republice. Praha: Linde, 2010, 239 s. ISBN 978-80-7201-825-3.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo hmotné: Obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-8721-249-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. Kurs trestního práva: trestní právo hmotné. Obecná část. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 987-80-7400-042-3.

NOVOTNÝ, Oto a kol.: Trestní právo hmotné – 1. Obecná část. 5. vydání. Praha: ASPI, 2007, 556 s. ISBN 978-80-7357-261-7.

ROKYTA, Richard. Bolest a jak s ní zacházet: učebnice pro nelékařské zdravotnické obory. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3012-7.

ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. [1. vyd.]. Komentáře velkých zákonů československých. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 5424 s. ISBN 80-85963-61-2.

RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. Poškození a adhezní řízení v České republice. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2007, 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Základy trestní odpovědnosti: systém českého trestního práva. Vyd. 1., (Jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, 455 s. ISBN 80-86199-74-6.

STOLÍNOVÁ, Jitka a Jan MACH. Právní odpovědnost v medicíně. 1.vyd. Praha: Galén, 1998, 352 s. ISBN 987-80-8582-488-4.

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a Jana SVEJKOVSKÁ. Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva. Praha: C.H. Beck, 2012, 792 s. ISBN 978-80-7400-423-0.

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, Petr VOJTEK a Lenka TESKA
ARNOŠTOVÁ. Zdravotnictví a právo. V Praze: C.H. Beck, 2016, 488 s. Praktická
knihovna (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-619-7.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. Trestní právo procesní. 4., přeprac.
vyd. Praha: C.H. Beck, 2013, 1009 s. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-
7400-496-4.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck,
2013, 4720 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR,
2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2.

TINTĚRA, Tomáš, Petr PODRAZIL a Pavel PETR. Základy závazkového práva.
Praha: Leges, 2017, 272 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-168-7.

ŽDÁREK, Roman, Jolana TĚŠINOVÁ, Marta ŠKÁROVÁ, Robert WALTR a
František PÚRY. Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V Praze:
C.H. Beck, 2015, 164 s. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-280-9.

1.1 Seznam použitých odborných článků

BERANOVÁ, Andrea. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda.
Trestněprávní revue. 2016, č. 10, s. 221-226. ISSN 1213-5313.

BERKOVÁ, Ivona. Uspokojení nároku poškozeného v trestním řízení, a to zejména
ve vztahu k zajištěnému a odčerpanému majetku. Trestněprávní revue. 2017, č. 6, s.
139-145. ISSN 1213-5313.

DOLEŽAL, Adam a Tomáš DOLEŽAL. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. Právní rozhledy, 2008, roč. 16, č. 15.

DOLEŽAL, Tomáš. Jak odškodňovat nemateriální újmu na zdraví? Principy a východiska. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2015, č. 2.

DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející? Právní rozhledy, 2012, roč. 23, č. 24, s. 809-818.

ELISCHER, David. Pojetí škody, respektive újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktního „soft law“. Právník, 2011, č. 4.

GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. Trestněprávní revue. 2012, č. 1, s. 6-11. ISSN 1213-5313.

GRIVNA, Tomáš, VÁLKOVÁ, Helena. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. Trestněprávní revue. 2017, č. 9, s. 195-20. ISSN 1213-5313.

JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení nejsou vyčerpány. Kriminalistika, 2003, č. 2.

KADLUBIEC, Vojtěch. Kompenzace nemajetkové újmy na zdraví po 1. 1. 2014 – vybrané aspekty (Compensation of Immaterial Damages on Health after 1. January 2014 - Selected Aspects). Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2015, vol. 23, No 17, p. 593-598. ISSN 1210-6410.

KADLUBIEC, Vojtěch. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu, Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2016. ISSN 1210-6410.

LAVICKÝ, Petr a Tomáš DOLEŽAL. Pojetí náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví podle nového občanského zákoníku a s tím spojené procesní aspekty. Právní rozhledy, Nakladatelství C.H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 358-363. ISSN 1210-6410.

MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět? Právní rozhledy, 2008, č. 22. na zdraví. Právní rozhledy, 2016, č. 8, s. 267 – 273.

PÚRY, František. Poznámky k adheznímu řízení po novele trestního řádu. Trestněprávní revue. 2002.

RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestního činu s materiálním korektivem u trestných činů ve zdravotnictví. Zdravotnictví a právo. 2011, roč. XV., č. 179, s. 16-25. ISSN 1211-6432.

VLASÁK, Michal. Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a návrhu občanského zákoníku. Jurisprudence, 2009, roč. 18, č. 4.

VOJTEK, Petr a František PÚRY. Aktuální otázky náhrady nemajetkové újmy. Soudní rozhledy. 2017, č. 11-12.

VOJTEK, Petr. Jak se rodí metodika k odškodňování újem na zdraví nového občanského zákoníku. Soudce, 2014 č. 1, s. 4 a násl.

VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. Soudní rozhledy, 2007, č. 8.

WALTR, Robert. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví podle nového občanského zákoníku. Rodinné listy, 2016, č. 12.

ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. Trestněprávní revue. 2012, č. 9, ISSN 1213-5313.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Český statistický úřad. Průměrné mzdy. 4. čtvrtletí 2018. [online]. <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2018>

Český statistický úřad. Průměrné mzdy. 4. čtvrtletí 2017. [online]. <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2017>

ČUŘÍKOVÁ, Pavla. Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku [online]. Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku: Bulletin Advokacie. Bulletin advokacie, odborný právnický portál | Domů [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku?browser=mobi>

Další posílení práv poškozeného v trestním řízení | epravo.cz. EPRAVO.CZ – Váš průvodce právem - Sbíрка zákonů, judikatura, právo [online]. Copyright © EPRAVO.CZ, a.s. 1999 [cit. 28.04.2019]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/dalsi-posileni-prav-poskozeneho-v-trestnim-rozeni-i-poskozenemu-muze-byt-v-trestnim-rozeni-navracena-promeskana-lhuta-106371.html?fbclid=IwAR0DuSznJyDB_XtDZ275UGXnJCZ9A0tzuAkUS9vhHeiUf7tj9AUcVwAYxRU

CHMEL, Jan. Návrat bodování újmy na zdraví: Úvahy nad Metodikou Nejvyššího soudu [online]. pravni prostor.cz, 12. května 2014 [cit. 6. února 2019]. Dostupné na <https://www.pравниprostor.cz/clanky/rekodifikace/navrat-bodovani-ujmy-na-zdravi-uvahy-nad-metodikou-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi>

IASP. International Association for the Study of Pain (IASP) [online]. Copyright © 2018 International Association for the Study of Pain [cit. 24.04.2019]. Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/Education/Content.aspx?ItemNumber=1698#Pain>

MALIŠ, Daniel. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví podruhé – publikován dosud neveřejný algoritmus. [online]. epravo.cz, 14. dubna 2015. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-podruhe-publikovan-dosud-neverejny-algoritmus-97569.html>

Nejvyšší soud. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku). [online] nsoud.cz. Dostupné na http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

PAVELEK, Ondřej. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2015, č. 2 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5313>

Peněžitá pomoc obětem ze strany státu. Bílý kruh bezpečí [online]. [cit. 15. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomocnahrada-skody/penezita-pomoc-obetem/>

TOMALA, Martin. Postavení poškozeného v trestním řízení aneb Stručně o adhezním řízení. Advokátní kancelář Hajduk & Partners [online]. Dostupné z: <http://www.hajduk.cz/postaveni-poskozeneho-v-trestnim-rizeni-aneb-strucne-o-adheznimrizeni/>

TOMEŠOVÁ: Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy: Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy, Právní prostor. Právní prostor [online]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>

VLKOVÁ, Jitka. Pojišťovny vyplácejí třikrát vyšší odškodnění. Dělalí si miliardové rezervy. [online]. ekonomika.idnes.cz, 21. dubna 2016 [cit. 3. ledna 2019]. Dostupné na https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/vyssi-odskodneni-za-ujmy-na-zdravi.A160420_220402_ekonomika_ale

Výše úroků z prodlení. Běhounkovi - daně a vzdělávání [online]. Dostupné z: https://www.behounek.eu/l/vyvoj-uroku-z-prodleni/?fbclid=IwAR0ygCKb55yeG56OXFNouuXE7gwLBPnRJy0m8_APrepQaNsched37NhIAmYk

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o protiprávních činech spáchaných mladistvými a o soudnictví ve věcech mládeže (o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

Zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (služební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Nářízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání.

Vyhláška č. 440/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

Vyhláška č. 277/2015 Sb., Ministerstva vnitra o o postupu při určování výše náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění příslušníků bezpečnostních sborů

Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

3.1 Seznam použitých důvodových zpráv

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

4. Seznam použité judikatury

-Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 32/16

-Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 2955/10

-Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/06

-Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13

-Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03

-Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04

-Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. I. ÚS 3456/15

-Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13

-Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05

-Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15

-Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

-Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 676/99

-Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 676/99

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2370/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1106/2008
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2007, sp. zn. 7 Tdo 676/2007
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc. 56/2011
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 10. 2017, sp. zn. 2 To 79/2017
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2011, sp. zn. Cpjn 203/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. Rc 50/2011.
- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 3. 2019 10 sp. zn. To 14/2019.
- Rozsudek Krajského soudu v Praze 25 Co 153/2017

Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a rozhodování o ní v adhezním (trestním) řízení

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá současnou úpravou, aktuálními otázkami a problémy náhrady nemajetkové újmy na zdraví v adhezním řízení. Předmětná problematika je poměrně novým tématem v českém právním systému, navíc s relativně dynamickým vývojem. Problematika, kterou se práce zabývá, propojuje oblasti trestního, občanského a zdravotnického práva. Diplomová práce předkládá náhled na pojem nemajetkové újmy na zdraví z hlediska občanskoprávní úpravy a dále na trestněprávní pojmy poškozeného a adhezního řízení. Diplomová práce se zabývá pojmy právní odpovědnosti, trestněprávní odpovědnosti, dotýká se dále také trestněprávní odpovědnosti ve zdravotnictví. Diplomová práce předkládá náhled na některé vybrané trestné činy proti životu a zdraví. Diplomová práce dále zkoumá pojmy a průběh adhezního (trestního) řízení a možnosti poškozeného uplatňovat v něm své nároky. Diplomová práce vytyčuje rozdíly a styčné body mezi pojmy „poškozeného“ a „oběti“ v českém právu. Diplomová práce dále předkládá náhled do občanskoprávních aspektů problematiky. Zkoumá pojmy nemajetkové újmy, respektive dále nemajetkové újmy na zdraví, bolesti, ztížení společenského uplatnění a dalších nemajetkových újem. Diplomová práce rozebírá metodiku odškodňování nemajetkových újem na zdraví. Dále je stručně porovnána předchozí a současná úprava nemajetkové újmy na zdraví v českém soukromém právu, respektive občanském zákoníku. Diplomová práce se dále zabývá dosavadní judikaturou z dané oblasti. V samotné závěrečné části práce jsou zhodnoceny a analyzovány poznatky, na jejichž podkladě následně práce předkládá některé úvahy de lege ferenda k předmětné problematice. Práce uvádí a analyzuje též výzvy a překážky, se kterými se lze v dané oblasti setkat, a rozebírá praktické možnosti postupu poškozených v adhezním řízení v případě nemajetkové újmy na zdraví.

Klíčová slova

nemajetková újma - újma na zdraví - adhezní řízení

Non-material damage in health injury and decision making in adhesive (criminal) proceedings

Abstract

The diploma thesis focuses on current legislature, issues and questions regarding compensation of non-material damage (non-property harm), specifically health injuries in adhesive proceedings. The topic presented hereby is a relatively young field of interest in the Czech law system, moreover it has gone through relatively dynamic development recently. The topic of the diploma thesis is effectively linking criminal, civil and health (medical / health care) law. The diploma thesis presents an outlook on the concept of non-material damages from the point of view of civil law and outlines the concepts of injured party and adhesive proceedings belonging to the criminal law field. The diploma theses presents an insight into the terms of liability and criminal liability and it also briefly concerns the criminal liability in health care. The diploma thesis presents some of the selected criminal offences (crimes) against human life and health. The diploma thesis also focuses on terms and proceedings of the adhesive (criminal) proceedings and the possibilities and rights of injured party in the proceedings. The diploma theses presents differences and common points of the terms „injured party“ and „victim“ in the Czech law system. The diploma thesis also focuses on non-material damage, health injury and immaterial damages. It sets an outlook on terms used by the Czech Civil Code for health injury. The diploma thesis includes a brief comparison of current and previous legislature concerning health injury in Czech civil law. The diploma thesis also includes an overview of related case law. In the conclusive part of the diploma thesis the author summarizes and analyzes findings of the thesis and presents thoughts and suggestions *de lege ferenda*. The diploma thesis also touches on the challenges and setbacks that are found within the area covered by the thesis and practical possibilities of the injured party in adhesive proceedings.

Key words

non-material damage - health injury - adhesive proceedings